

Strategiskt miljöarbete i Stockholms län

Utvärdering av det
regionala miljöarbetet

Ekologiskt
hållbar
utveckling

Strategiskt miljöarbete i Stockholms län

Utvärdering av det
regionala miljöarbetet

Ekologiskt
hållbar
utveckling

Förord

På uppdrag av Kommunförbundet i Stockholms län, Länsstyrelsen i Stockholms län och Regionplane- och trafikkontoret har ERM Scandinavia AB haft i uppdrag att utvärdera det regionala strategiska miljöarbetet som bedrivits sedan 1996. Det som utvärderats är processen och inte tillståndet i miljön. Framför allt handlar det om dialogen kring Miljövårdsprogram 2000 (MVP 2000) men även mottagandet av Miljöanalys 1996 och Saldo 2000. Syftet med utvärderingen har varit lärande, det vill säga att ge underlag för hur det fortsatta regionala strategiska miljöarbetet kan bedrivas.

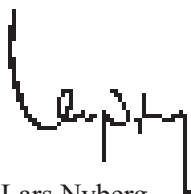
Ett stort tack riktas till alla de som tagit sig tid för att bli intervjuade, deltagit i workshop, svarat på enkäter och bidragit med material. Detta har varit en förutsättning för att ERM har kunnat genomföra utvärderingen. Förhoppningsvis har synpunkterna kommit till uttryck i rapporten.

De regionala parterna har med intresse tagit del av utvärderingen. Parterna kommer under året att avge en avsiktsförklaring för det fortsatta arbetet. Rapportens innehåll och slutsatser står ERM för.

Den Regionala MiljöGruppen (RMG) har varit styrgrupp och beställare av arbetet. Gruppen består av: Lars Nyberg, Länsstyrelsen i Stockholms län, Kristina Adolfsson, Kommunförbundet Stockholms län (t o m juni 2001), Kristina Ohlsson, Kommunförbundet Stockholms län (fr o m juli 2001), Kajsa Bernegård, Regionplane- och trafikkontoret (t o m juni 2001), Catharina Lindell, Regionplane- och trafikkontoret (fr o m juli 2001). Adjungerad till RMG är Elisabet Söderström, Stockholms Stad, sedan juni 2001.

Arbetet har utförts av Johan Kuylenstierna, Karin Billing och Olof Drakenberg, ERM Scandinavia AB. Projektledare på Länsstyrelsen har varit Berit Pettersson i samverkan med Mats Ershammar, Länsstyrelsen och Kristina Ohlsson, Kommunförbundet Stockholms län.

Stockholm i februari 2002

Lars Nyberg
Miljö- och planeringsdirektör
Länsstyrelsen
i Stockholms län

Bernt Lindstanz
Direktör
Kommunförbundet
Stockholms län

Börje Wredén
Tf regionplannedirektör
Regionplane- och
trafikkontoret

Innehållsförteckning

1	Bakgrund och syfte	1
2	Metod	2
2.1	Översiktlig kartläggning	2
2.2	Intervjuer	2
2.3	Enkät	3
2.4	Den regionala Miljödagen den 27 september	3
2.5	Workshop	3
3	Resultat och analys	5
3.1	Våra utgångspunkter	5
3.2	Arbetets struktur	6
3.3	Nytta av ett regionalt miljömålsarbete	7
3.3.1	Miljömålen ses som rekommendationer	7
3.3.2	Det regionala perspektivet viktigt	8
3.4	Processen kopplat till miljövårdsarbetet och miljövårdsprogrammet	9
3.4.1	En chans att vara med och påverka arbetet	9
3.4.2	Arbetsgrupper upplevdes som ett positivt arbetssätt	10
3.5	Dokumentet	11
3.5.1	Dokumentet anses lättillgängliga och innehållsrika	11
3.5.2	Dokumentet används främst som referens	12
3.6	Kommunens/organisationens eget miljöarbete	14
3.7	Rollfördelning och samarbetet	16
3.7.1	Lokala aktörer söker inte aktivt efter regionalt stöd	16
3.7.2	Rollfördelning och samarbete	17
3.8	Regionalt miljömålsarbete och hållbar utveckling	18
3.9	Framtida processer - förutsättningar för starkare genomslag	19
3.9.1	Breddat engagemang nödvändigt - involvera nya grupper	20
3.9.2	Anpassa miljöarbete till vad aktörerna efterfrågar	21
3.9.3	Utgå från det som varit bra	21
3.9.4	Arbetsstrategi, kommunikationsplan och ansvarsfördelning	21
3.10	Framtidens produkter	22
3.10.1	Behövs ett nytt miljövårdsprogram?	23
3.10.2	Ska nästa program breddas till att avse hållbar utveckling?	23
3.10.3	Andra former av information och aktiviteter	24
4	Slutsatser och rekommendationer	25
4.1	Bygg på det som gjorts hittills	25
4.2	Enas om en handlingsplan för hela processen	25
4.3	Förbättra och förtydliga kommunikationen	25
4.4	Behåll arbetsgrupperna genom hela processen	26
4.5	Förstärk och systematisera uppföljningen av miljömålen	27
4.6	Bredare förankring och engagemang hos näringsliv och organisationer	27
4.7	Involvera planerna	28
4.8	Engagera politiker på alla nivåer	28
4.9	Samordna miljöarbetet med andra regionala processer	28
4.10	Tydliggör de regionala parternas roller	29
4.11	Ett regionalt program för hållbar utveckling	29
4.12	Övriga rekommendationer	30
Bilaga 1	Underlag för intervjuer	31
Bilaga 2	Intervjuade personer	39
Bilaga 3	Enkät	43

1 Bakgrund och syfte

Länsstyrelsen i Stockholm har sedan 1998 i uppdrag av regeringen att:

- regionalt anpassa, precisera och konkretisera 14 av de 15 nationella miljö kvalitetsmålen (inom ramen för STRAM-arbetet)
- samordna arbetet med anpassning av delmål och sektorsmål till länet
- ansvara för och samordna uppföljningen av miljö kvalitetsmålen
- stödja kommunerna med underlag

Miljömålsarbetet har pågått under hela 90-talet, men har konkretiserats genom regeringsuppdraget och de nationella miljö mål som riksdagen antog hösten 1998.

Länsstyrelsen har använt begreppet ”regionalt miljö målsarbete” som en process bestående av analys, regional konkretisering av de nationella miljö kvalitetsmålen, genomförande och uppföljning. På senare tid används parallellt begreppet ”strategiskt miljö arbete i länet” med samma innebörd. I denna rapport används båda begreppen synonymt. De senaste årens arbete har utmynnat i Miljö analys 1996, Miljö vårdsprogram 2000 och en första uppföljning av de regionala miljö målen - Saldo 2000. Särskilt Miljö vårdsprogrammet var ett samarbete mellan de tre regionala parterna Kommunförbundet Stockholms Län (KSL), Länsstyrelsen och Regionplane- och trafikkontoret (RTK), och involverade också ett stort antal andra aktörer. För de regionala parternas samarbete i dessa frågor finns en regional miljö grupp (RMG).

I maj 2001 beslöt de tre parterna genom den regionala miljö gruppen att det var dags för en utvärdering av miljö målsarbetet, för att ge underlag för det fortsatta arbetet. Utvärderingen skulle titta på såväl process som arbetets genomslag hos olika aktörer i länet. En utgångspunkt var att det fortsatta arbetet alltmer skulle ses i ett bredare sammanhang kopplat till mer övergripande regionalt strategiskt miljö arbete och en hållbar samhällsutveckling.

Efter konkurrensupphandling kontaktades ERM för att:

1. genomföra en översiktlig kartläggning av kommunernas eget miljö målsarbete inom länet.
2. genom intervjuer och enkäter genomföra en fördjupad studie av processen och arbetet kopplat till de regionala miljö målsarbetet.
3. analysera resultaten från punkt 1 och 2 och utifrån denna analys presentera en rapport med konkreta förslag för det fortsatta regionala strategiska miljö arbetet.

Syftet med utvärderingen och analysen är att:

- utgöra ett underlag för utvecklingen och planeringen av kommande års regionala miljö målsarbete för en hållbar utveckling. Utvärderingen ska vara ett underlag för verksamhetsplanering för de tre regionala parterna.
- ange förutsättningarna för utvecklingen av samarbetet dels mellan regionala aktörer men också mellan de regionala aktörerna och andra aktörer i länet, särskilt kommunerna.
- belysa möjligheter och hinder för att arbetet med miljö målen ska få genomslag i olika verksamheter.
- ge signaler om vilka typer av regionala kunskapsunderlag som behövs som stöd för olika aktörer i länet, särskilt kommunerna.

Utvärderingen behandlar inte tillståndet i miljön jämfört med uppsatta mål, dvs. huruvida målen uppfyllts, utan endast processen i att formulera och använda de regionala målen och programmen.

2 Metod

2.1 Översiktlig kartläggning

Arbetet inleddes med ett första fördjupat startmöte tillsammans med den regionala miljögruppen (RMG). Vid detta möte diskuterades strategin för projektet, vilka komponenter som skulle ingå samt vilka aktörer som ERM i första hand skulle fokusera på. Därefter genomfördes en ingående studie av de dokument som utarbetats under de senaste åren: Miljöanalys 1996, Miljövårdsprogram 2000 (MVP 2000), Samrådsredogörelse över förslag till Miljövårdsprogram för Stockholms län, samt Saldo 2000. Annan viktig bakgrundsinformation utgjordes av de 15 nationella miljö-kvalitetsmålen samt regeringspropositionen "Svenska miljömål – delmål och åtgärdsstrategier" (2000/01:130).

Vidare gjordes en första översiktlig studie av kommunernas miljöprogram och miljöarbete, främst genom att studera den information som presenteras på deras hemsidor.

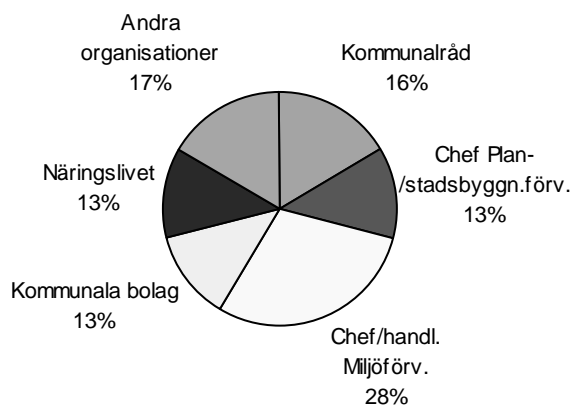
2.2 Intervjuer

Intervjuer har utgjort den viktigaste grunden för detta arbete. Syftet med intervjuerna var dels att diskutera hur olika aktörer inom länet uppfattat den process som hittills legat till grund för det regionala miljömålsarbetet, men även att diskutera hur dessa ser på det fortsatta regionala strategiska miljöarbetet och kopplingarna till arbetet med en hållbar samhällsutveckling. Fokus låg även i detta fall både på processen och vilka produkter som anses vara nödvändiga, men även vad man förväntar sig i form av stöd och initiativ från de olika regionala aktörerna.

Urvalet av intervjupersoner gjordes i nära samarbete med den regionala miljögruppen (RMG). Stor vikt lades vid att få fram en så bred krets av svarande som möjligt. Bland de tjugofyra personer som intervjuades fanns representanter för kommuner, kommunala bolag, privata företag, myndigheter och organisationer (*figur 1*). Det innebar också att både personer som varit involverade i det regionala miljömålsarbetet och personer som inte deltagit aktivt i arbetet valdes ut. Andra faktorer som beaktades var bland annat:

- stor kontra liten aktör inom länet.
- miljöchef eller Agenda 21 samordnare eller annan kommunal tjänsteman, t ex från stadsbyggnadskontoret.
- olika politisk ledning.

Fördelning av intervjuade personer

Figur 1. Fördelningen av intervjuade personer – kommuner, kommunala bolag, andra offentliga aktörer, näringslivet (se intervju lista).

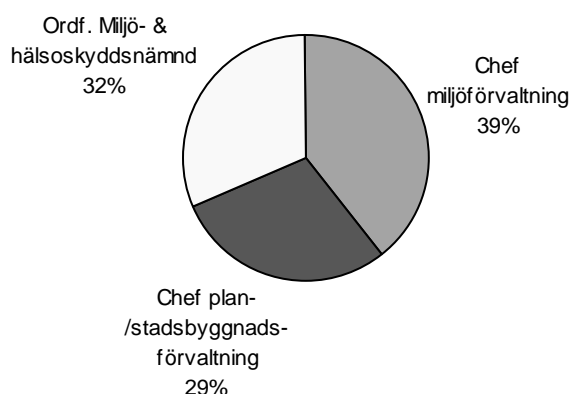
Intervjuunderlaget utformades med standardiserade flervalsfrågor, kombinerat med öppna frågor och utrymme för kommentarer. Intervjuunderlaget bifogas i bilaga 1. En lista över de intervjuade personerna finns i bilaga 2.

2.3 Enkät

Som ett komplement till intervjuerna och för att få fram ett bredare statistiskt underlag inom vissa specifika områden skickades ett sjuttiotal enkäter ut till samtliga kommuner inom länet (bilaga 3). I de flesta fallen valdes tre personer ut i respektive kommun; ordföranden för miljö- och hälsoskyddsnämnden, miljöchefen samt stadsbyggnadschefen eller motsvarande. Anledningen till detta urval var ambitionen att få fram en så komplett bild som möjligt av hur miljömålsarbetet och dokumenten förankrats och använts inom olika delar av kommunernas organisation.

Totalt uppnåddes en svarsfrekvens på ungefär 65 %. Bortfallet berodde dels på att namnlistor inte var fullt uppdaterade, dels på att flera av stadsbyggnadscheferna inte ansåg sig primärt ha med miljöfrågor att göra och därför inte ansåg sig lämpade att svara. Vidare meddelade några ordförande i miljö- och hälsoskyddsnämnderna att man tyvärr inte ansåg sig ha tid till att svara. Trots det blev fördelningen mellan de tre kategorierna relativt jämn (figur 2).

Fördelning av svarande på enkät

Figur 2. Fördelningen mellan olika kategorier svaranden på enkäten.

2.4 Den regionala Miljödagen den 27 september

Vid den regionala miljödagen den 27 september 2001 presenterade ERM de preliminära slutsatser som framkommit i det skedet av arbetet. Dagen gav utrymme för underhandsfeedback och diskussioner om dessa slutsatser från ett flertal olika aktörer. Dessa kommentarer, tillsammans med information från dagen, har naturligtvis också beaktats i de resultat och slutsatser som presenteras i rapporten.

2.5 Workshop

För att ytterligare bredda underlagsmaterialet och för att skapa en interaktiv process med syfte att diskutera framtidens arbete med regionalt strategiskt miljöarbete dvs. inte enbart regionala miljömål, anordnades en heldags workshop. I denna deltog dels ett urval av de personer som tidigare intervjuats, men också representanter för de tre regionala parterna samt ett antal andra nyckelpersoner från kommuner och kommunala bolag.

Vid workshopen användes ett antal olika mötesverktyg, med syfte att uppmuntra till dialog och öppna diskussioner. Processen fokuserade bland annat på det övergripande syftet med strategiskt miljöarbete, men också på vilka de verkliga intressenterna eller användarna är, och vilka konkreta behov dessa kan tänkas ha. Därefter övergick arbetet till att mer diskutera vilka förutsättningar som krävs för att ett fortsatt strategiskt miljöarbete i länet ska bli framgångsrikt, vilka roller som de olika regionala aktörerna bör ha, vilka aktörer som måste involveras, hur processen framöver kan tänkas se ut och vilka produkter denna bör utmynna i. Materialet ifrån workshopen blev mycket omfattande och utgör ett viktigt underlag för de resultat och den analys som presenteras i denna rapport.

3 Resultat och analys

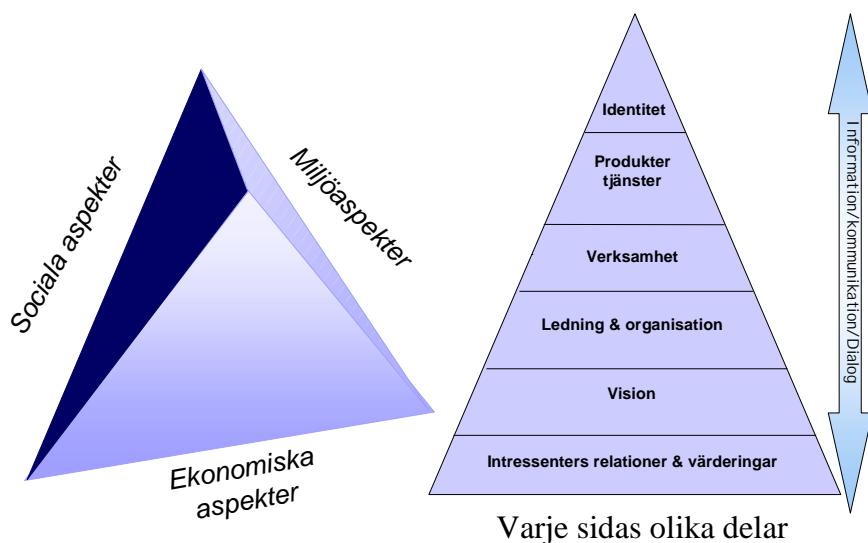
3.1 Våra utgångspunkter

Det övergripande målet med miljöbalken är att främja en hållbar utveckling, som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö. De av riksdagen fastställda nationella miljö kvalitetsmålen är inte juridiskt bindande, men ger vägledning vid tillämpning av miljöbalken vid bedömning av vad en hållbar utveckling innebär utifrån ett ekologiskt perspektiv. Det innebär att prövning och tillsyn i framtiden ska ske med *stöd* av de miljöpolitiska målen. Trots att lagstiftning naturligtvis kommer att fortsätta att vara ett viktigt instrument för att driva miljöfrågorna framåt, kommer också kraven på tydlig information och kommunikation att öka och utgöra allt viktigare verktyg i både miljöarbetet och arbetet med hållbar utveckling. Allt mer av arbetet kommer att baseras på frivillighet och ett engagemang för att vilja gå längre än vad lagen kräver. Delaktighet i arbetsprocesser och en kontinuerlig möjlighet att påverka blir allt viktigare och innebär att allt fler aktörer engageras i olika delar av arbetet. Vid framtagandet av Miljövårdsprogram 2000 initierade de tre regionala parterna genom den regionala miljögruppen (RMG) en sådan bred process inom länet. Utgångspunkten för ERM:s arbete har varit att utvärdera bland annat den processen och presentera idéer för det framtida arbetet.

ERM:s synsätt i samband med utvecklandet av enkätfrågor, intervjuunderlag och workshopmaterial baseras på att det i första hand är intressenternas relationer och värderingar som utgör grunden för det strategiska miljöarbetet inom länet. Det är deras engagemang som är avgörande för hur framgångsrikt det strategiska regionala miljöarbetet blir, eftersom detta inte bara styrs genom lagstiftning eller andra tvingande krav. Intressentbilderna inom länet är komplex, med både lokala och regionala aktörer, nationella myndigheter, näringsliv, organisationer mm. Att nå ut till så många intressenter som möjligt för att därigenom få fram en helhetsbild har varit ett viktigt mål.

Vi har utgått från att de regionala strategiska miljöfrågorna utgör en viktig del av det mer övergripande arbetet med hållbar utveckling (figur 3). Intressentperspektivet kan sägas utgöra bottenplattan i en tänkt tetraeder - en modell vi valt att använda för att beskriva vårt synsätt på organisationen av arbetet med hållbar utveckling. Intressenternas synsätt och värdering utgör grunden för hur ett demokratiskt samhälle väljer att arbeta med olika frågor, t ex miljöfrågorna. På så sätt är det i första hand intressenternas värderingar och prioriteringar som ligger till grund för ett samhälles övergripande vision - t ex ett hållbart Stockholm. Visionen bör sedan ligga till grund för arbetet inom regionen för att uppnå denna och för att tillfredsställa intressenternas behov och önskemål. Samhället kan välja hur man vill arbeta med olika frågor (genom tydlig politisk ledning, skapa deltagande och engagemang, öppna processer, etc). Resultatet av denna verksamhet blir olika produkter och tjänster som erbjuds inom t ex Stockholmsregionen (orörd natur, bra kollektivtrafik mm), för olika aktörer eller enskilda invånare i regionen. I grunden är det allt detta som sammantaget ger upphov till en regions identitet, i detta fall när det gäller regionens arbete med strategiska miljöfrågor. Det är denna identitet (Stockholmsregionen med sin blandning av stad och landsbygd etc) som sen direkt eller indirekt kommuniceras med omvärlden.

Fokus i vårt arbete har framför allt varit bottenplattan, dvs hur olika intressenter ser på det regionala miljöarbetet i allmänhet och det regionala miljömålsarbetet i synnerhet. Intressenterna i denna studie utgörs av kommuner, kommunala bolag, nationella myndigheter, regionala aktörer, näringslivet och organisationer. Vi har valt ett något bredare perspektiv än att enbart diskutera med personer som primärt är involverade i miljöarbetet, eftersom även planeringsfolk och politiker involverats. Huvuduppgiften har varit att undersöka olika intressenters syn på den ledning och organisation, verksamhet, och de produkter och tjänster som hitintills ingått i det regionala strategiska miljöarbetet.

Figur 3. Miljöperspektivet är en viktig del av ett mer övergripande arbete med hållbar utveckling. Grunden för detta arbete har varit att undersöka olika intressenters syn på den ledning och organisation, verksamhet, och de produkter och tjänster som hitintills ingått i det regionala strategiska miljöarbetet. Intressenterna i denna studie utgörs av kommuner, kommunala bolag, nationella myndigheter, regionala aktörer, näringslivet och organisationer.

3.2 Arbetets struktur

Den information som samlades in med hjälp av enkäter, intervjuer och workshop kan delas in i ett antal huvudområden, som dels berör de produkter och den process som kan associeras med det regionala miljömålsarbetet men som också belyser förväntningar inför framtiden:

- Den övergripande nyttan med ett regionalt miljömålsarbete.
- Synen på processen som legat till grund för miljömålsarbetet.
- Synen på de dokument som hitintills producerats.
- Synen på den egna kommunens/organisationens miljömålsarbete i relation till de regionala arbetet
- Synen på rollfördelningen och samarbetet mellan de regionala parterna, kopplat till miljömålsarbetet och i relation till deras samarbete med lokala aktörer
- Synen på kopplingarna mellan det regionala strategiska miljöarbetet och arbetet med hållbar utveckling
- Synen på den framtida processen med det regionala strategiska miljöarbetet – förutsättningar för framtida genomslag
- Synen på vilka produkter som behövs i framtiden

Vi har valt att i stort använda denna struktur för vår redovisning av resultat och för vår analys. För att underlätta läsningen har vi valt att slå ihop resultat- och analysdelen. Analysen baseras på den insamlade informationen (intervjuer, enkäter, hemsidor, diskussioner). Våra förslag inför det fortsatta arbetet redovisas under avsnitt fyra.

3.3 Nyttan av ett regionalt miljömålsarbete

*”Det är viktigt att tydliggöra regionens frågor utifrån vårt eget perspektiv.”
(Kommunal planerare)*

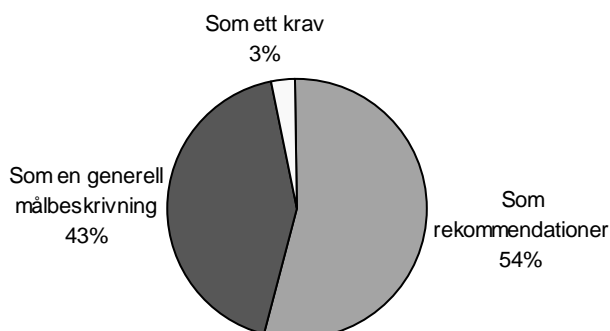
Några huvudpunkter:

- De regionala miljömålen ses som en vision eller rekommendationer, inte som krav som måste följas.
- Arbetet med de regionala miljömålen bygger till stor del på frivillighet – de regionala parterna har i praktiken inga medel för att tvinga de lokala aktörerna att följa rekommendation.

3.3.1 Miljömålen ses som rekommendationer

En viktig fråga är naturligtvis att ta reda på hur olika aktörer ser på de regionala miljömålen och den övergripande nyttan som kan förknippas med dessa. En av de frågeställningar som därmed kom upp var huruvida olika aktörer uppfattar miljömålen som ett krav eller om man ser dem mer i formen av rekommendationer (*figur 4*).

Hur uppfattar du de regionala miljömålen betydelse för ert miljöarbete?

Figur 4. Synen hos intervjupersonerna på betydelsen av de regionala miljömålen.

Svaren ger en i det närmaste entydig bild. De regionala miljömålen uppfattas som generella målbeskrivningar eller som rekommendationer där varje aktör sedan själv väljer vad man vill fokusera på och hur målen kan användas. Bland enkätsvaren anger 54 % att de ser de regionala miljömålen som rekommendationer, 43 % att de har formen av generell målbeskrivning och bara 3 % att de är att betrakta som ett krav. Bland intervjusvaren finns en liknande fördelning, men här anger samtliga svarande det som rekommendationer eller generell målbeskrivning.

Detta är trots allt inte ett helt oväntat svarsresultat. Det existerar i praktiken inga mekanismer som gör att de regionala parterna kan kräva av kommunerna eller andra aktörer i länet att de ska genomföra de rekommendationer som finns i MVP 2000. Som så ofta inom miljöarbetet handlar det istället om ett mer moraliskt ansvar, där det framför allt är engagerade individer (tjänstemän, politiker, företagare och andra) som har stor betydelse för arbetet.

3.3.2 Det regionala perspektivet viktigt

*”Det skulle kännas fruktansvärt frustrerande att inte ha regionala mål. Stockholmsregionen skiljer sig så mycket från övriga landet.”
(Kommunal tjänsteman, miljö)*

Några huvudpunkter:

- Ett regionalt miljömålsarbete hjälper olika aktörer att se miljöproblemen i ett större sammanhang, skapar samsyn och uppmuntrar till gemensamma prioriteringar.
- Det regionala miljömålsarbetet är viktigt för Stockholmsregionen eftersom det underlättar till att lyfta fram det unika med storstadsperspektivet.
- Ett regionalt perspektiv ger större tyngd än enbart ett lokalt perspektiv, både internt och externt, gentemot andra aktörer i samhället.
- Det regionala miljömålsarbetet är ett effektivt sätt att förmedla kunskap om regionala frågor, men också för de regionala parterna att inhämta kunskap från lokala aktörer.

Trots att de regionala miljömålen inte ses som ett krav råder det stor samstämmighet över att dessa fyller flera viktiga funktioner. Vissa aktörer hävdar visserligen att det i stort skulle räcka med de nationella målen som övergripande rekommendationer. En majoritet menar ändå att Sverige inte är så pass homogent att de nationella målen skulle kunna gå att använda lokalt, utan att först brytas ned på en regional nivå. *Regional konkretisering och anpassning* är därför nödvändig. Storstadsproblematiken med dess unika frågeställningar, som övergripande trafikplanering mm, är en viktig aspekt som ofta lyfts fram som speciellt viktig för Stockholmsregionen. Å andra sidan poängteras också att regional planering kan och bör ta hänsyn till att det även i Stockholms län finns kommuner med glesbygdskaraktär, och därmed med helt andra behov och förutsättningar än de mer urbaniserade delarna av länet.

Den regionala nivån anses vidare som viktig eftersom den bidrar till att göra arbetet mer rationellt, genom att det skapar bättre överblick över olika sektors prioriteringar samt stärker *samordningen* mellan kommuner och andra aktörer när det gäller miljöarbetet i stort. Listan på viktiga miljöfrågor kan göras lång i en storstadsregion som Stockholms län, men vissa frågor kräver kanske större samordning än andra. Vattenfrågor, luft, trafik och grönområdesfrågor är exempel som lyfts fram och där en regional samordning är helt nödvändigt för ett framgångsrikt arbete.

*”Ingen skulle drömma om att kommunerna skulle få sköta vägarna och vägplaneringen lokalt – men när det gäller grönområdena finns inget sådant övergripande ansvar. Det skulle behövas ett regionalt naturvårdsverk!”
(Kommunal tjänsteman, miljö)*

Både kommuner och företag understryker att tydliga mål för det regionala miljöarbetet gör att de själva lättare kan se hur de ska *prioritera i sitt eget arbete*, för att på bästa sätt bidra till det gemensamma. Att målen är regionala, och alltså anpassade till ”min” verklighet, gör det dessutom lättare att *förankra* arbetet och målen – både internt inom den egna organisationen och utåt, i samhället i stort. För större företag, med verksamhet i flera kommuner, framförs det som en klar fördel om kommunerna styrs av samma övergripande mål.

Det är intressant att notera att de flesta därmed anser att regionala miljömål är viktiga för deras eget arbete. Detta trots att de, som framkommer nedan, själva ofta *anser sig ligga före* i sitt eget miljöarbete, och att det i första hand är de själva som driver miljöarbetet framåt.

Det fanns också andra skäl som lyfts fram i intervjuerna. Ett effektivt regionalt miljöarbete anses ge *regional styrka gentemot omvärlden*, inte minst resten av landet och gentemot staten och regeringen. Ett framgångsrikt regionalt miljöarbete anses också vara användbart i *marknadsföringen*

av regionen och som ett sätt att skapa starkare sammanhållning mellan olika aktörer. Miljömålsarbetet ger också en möjlighet för *lokala aktörer att påverka* miljöarbetet uppåt. Inte minst flera kommuner vill lyfta fram detta perspektiv, att det inte bara handlar om direktiv som kommer uppifrån och som förmedlas nedåt utan även tvärt om. Ett annat exempel på detta är att processen varit ett sätt för de *regionala aktörerna att inhämta kunskap* från andra aktörer i regionen, och då särskilt kommunerna.

3.4 Processen kopplat till miljömålsarbetet och miljövårdsprogrammet

3.4.1 En chans att vara med och påverka arbetet

”För första gången fick man verkligen vara med och påverka.”
(Representant för kommunalt bolag)

Några huvudpunkter:

- Aktörer i länet känner att de på ett bra sätt kunnat påverka det regionala miljömålsarbetet.
- Många upplever att arbetsprocessen varit viktigare än resultatet.
- Arbetsprocessen har förenklats och förbättrat förankringen hos olika aktörer.
- För få personer har varit involverade i processen, från planerarhåll och politiska beslutsfattare, såväl som från näringslivet.
- Många är oklara över vad som ingår i processen och vad som ska bli nästa steg.

Arbetsprocessen som ligger till grund för Miljövårdsprogram 2000 (MVP 2000) och framtagandet av de regionala miljömålen anses ha varit mycket viktig och framgångsrik. Det är den dominerande uppfattningen hos de personer som intervjuats. Vad som framför allt uppskattats är arbetet i de många arbetsgrupper som skapades (se avsnitt 3.4.2) och därmed den reella möjligheten att få påverka innehållet i dokumentet. Många tycker att man oftare borde arbeta på detta sätt. De som deltagit i arbetsprocessen påpekar ofta att själva processen varit viktigare än slutdokumentet (MVP 2000). Dock poängterar flera personer att allt för få i realiteten varit inblandade i processen med att ta fram MVP 2000 och att genomslaget därför varit begränsat.

”Nedbrytning av målen måste ske underifrån och man måste kunna vara med och påverka, samråden idag räcker inte till. Svårt att få sin röst hörd gentemot de regionala parterna - de tittar för mycket på storstadsproblemen.”
(Kommunal tjänsteman, planering)

Ett antal personer uttrycker också att nedbrytningen av de nationella målen till en regional nivå borde ske utifrån ett underifrånperspektiv, dvs kommunerna och andra aktörer bör få vara med från början när besluten tas om vilka mål som ska ligga till grund för arbetet (se citatet ovan). Detta gäller säkert inte minst de mindre aktörerna inom länet och då kanske framför allt de kommuner som delvis känner sig stå utanför ”storstadsperspektivet”.

”Samrådsprocessen har kanske förenklats förankringsprocessen lite, men den vanliga fighten mellan miljövårdare och planerare finns kvar i kommunen.”
(Kommunal miljöchef)

Flera av intervjupersonerna anser att arbetsprocessen förenklats och förbättrat förankringen av regionala mål och åtgärder inom den egna organisationen. Ett problem som vissa påpekar är att man allt för mycket deltog som enskild person i arbetsgrupperna och därmed missade att förankra arbetet i sin egen organisation. En del anser att detta hängde ihop med den egna oförmågan eller tiden att förankra arbetet internt, medan andra känner att detta mer var kopplat till ett ointresse från den egna organisationen.

Många framför också att det var svårt att engagera andra viktiga grupper utanför miljökreten, såsom planerare och stadsbyggnadsförvaltningar, och att dessa inte varit tillräckligt involverade i processen. Detsamma gäller politiker generellt, där det ofta finns en viss frustration över brist på engagemang.

Det finns dock undantag. Under intervjuerna framkom det att flera personer diskuterat arbetet internt i sin egen organisation och på så sett ökat engagemanget hos personer som inte direkt varit inblandade i processen.

Det är tydligt att förankringsarbetet i alltför hög grad begränsades till arbetsgrupperna, dvs. till den fas när man arbetade fram MVP 2000. När dokumentet väl var klart fanns ingen strategi för att få ut budskapet i länet, och se till att detta skulle genomföra andra aktörers arbete.

Detta är ett av flera exempel på att man inte tycks ha haft – eller lyckats kommunicera - en tydlig plan för arbetet, där olika aktiviteter ses som steg i en från början väl definierad process. Ett annat exempel på just detta är att inte någon av de intervjuade är säker på att man har tagit del i det fortsatta arbetet med uppdatering och uppföljning av miljömålen, efter att MVP 2000 färdigställdes. Två personer ”har för sig” att de varit på ett seminarium om detta, men vet inte om det hänger ihop med processen. Detta blir en viktig fråga att hantera i framtiden när revideringar ska genomföras.

3.4.2 Arbetsgrupper upplevdes som ett positivt arbetssätt

”Det är alltid bra när personer med olika bakgrund möts. Det tar tid men det är värt det.”
(Myndighetsrepresentant)

Några huvudpunkter:

- Att bilda arbetsgrupper har varit ett bra sätt att arbeta på.
- Vissa av arbetsgruppernas resultat anses inte ha tillräckligt beaktats i slutdokumentet (MVP 2000).
- För lite kommunikation mellan de olika arbetsgrupperna och direkt mellanarbetsgrupperna och kommunerna.
- Många anser att sammansättningen av arbetsgrupperna borde ha varit bredare – för lite företagare, ideella organisationer och politiker.
- Ambitionen var hög till att börja med, men det var svårt att orka hela vägen fram.

I samband med att det nya miljövårdsprogrammet skulle tas fram skapades flera arbetsgrupper med ansvar för olika sektoriella och multisektoriella frågor. Ambitionen var dels att bredda kompetensbasen, men också att skapa engagemang och delaktighet från flera aktörer än vad som annars är möjligt genom det normala remissförfarandet.

Arbetsgrupperna upplevs i allmänhet ha fungerat bra. Viss skillnad mellan de olika arbetsgrupperna kan uttydas, där en del inte upplevt att gruppens arbete lämnat tydliga spår i det slutliga dokumentet. Hur pass aktiv och drivande gruppens ordförande var anses vara en viktig faktor i detta sammanhang. En annan aspekt är att det var otydligt i vilken form grupperna skulle presentera sina resultat, dvs. vilken ”output” som förväntades från de regionala aktörerna. Detta var särskilt tydligt för de grupper vars ämnesområden var att betrakta som minst konkreta.

”Det som vår arbetsgrupp kom fram till finns inte någonstans i dokumentet.”
(Representant för enskild organisation)

Endast en tredjedel av de intervjupersoner som deltagit i arbetsgrupperna har besvarat och/eller sett *samrådsremissen*, som föregick den slutliga versionen av MVP 2000. Detta är naturligtvis en svaghet som är viktig att komma till rätta med i det fortsatta arbetet, kanske genom att sända material på en intern remiss till arbetsgrupperna före den externa remissen, och inte bara till ordförandena och sekreterarna, som var fallet vid MVP 2000. Den frustration som många känner efter att ha sett aspekter som de själva ansett som viktiga försvinna i det slutliga dokumentet skulle kanske ha kunnat undvikas om arbetsgrupperna givits möjlighet att även diskutera senare versioner av utkastet.

Kommunikationen mellan grupperna var enligt flera av de svarande bristfällig. Flera personer anser sig ha upplevt *tidsbrist* i arbetet – som ju tillkommer utöver en redan full agenda. Det innebär att många kände att man inte nådde ända fram. Ambitionsnivån var hög i början men fick gradvis sänkas. Det finns också vissa som tyckte att arbetsgruppernas resultat, som var mer omfattande än vad som sedan kunde komma med i MVP 2000, direkt borde ha kommunicerats som ett underlagsmaterial till kommunerna t ex i formen av bilagor till MVP 2000.

Näringslivet har varit underrepresenterat i arbetsgrupperna. Detta påpekas som en brist inte bara bland representanter för näringslivet utan även av många andra aktörer. Det är oklart om fler näringslivsrepresentanter bjudits in, men inte haft intresse eller möjlighet att delta. Klart är dock att i endast 4 av de 13 arbetsgrupperna deltog någon representant från det privata näringslivet.

”Eftersom jag själv skrivit den del som berör mig, utifrån vad jag vet att vi ändå klarar, så innebär inte MVP 2000 något extra krav på vår verksamhet.”
(Representant för kommunalt bolag)

I den mån man ser miljövärdprogrammet som framåtblickande mål och åtaganden, och inte endast en samling redan gjorda löften från olika parter, är ovan citerade kommentar något att notera. Det antyder risken för att de som deltar i utarbetandet av dokumentet ser till att sätta ambitionen när det gäller åtgärderna på en bekvämt låg nivå. Denna problematik är sannolikt mest uppenbar ju mer specialiserade ämnesområden som avses.

Arbetsgrupperna fyller också andra funktioner än att vara ett direkt redskap för det regionala miljöarbetet. Flera personer uttrycker att gruppmötena gav *inspiration och kunskap* och dessutom skapade nya och värdefulla *kontakter*. Detta är naturligtvis också en viktig aspekt för det framtida arbetet. Gruppernas sammansättning kan styras så att nya kontakter uppstår mellan aktörer och därigenom vara ett sätt att bygga nya nätverk.

3.5 Dokumenten

3.5.1 Dokumenten anses lättillgängliga och innehållsrika

”Bra och välstrukturerade dokument.”
(Kommunal tjänsteman, miljö)

Några huvudpunkter:

- En stor majoritet av de tillfrågade har läst MVP 2000 och flertalet har även läst de övriga dokumenten.
- En överväldigande majoritet anser att dokumenten är välskrivna och lättillgängliga.
- Många skulle vilja ha mer konkreta målformuleringar i dokumenten.
- Vissa anser att man drunknar i dokument och att dokumenten är allt för likvärdiga i innehåll.

En viktig fråga i utvärderingen var naturligtvis att kartlägga hur många som läst de dokument som tagits fram, dvs. *Miljöanalys 1996, Miljövårdsprogram 2000 (MVP 2000), Samrådsredogörelse över förslag till Miljövårdsprogram för Stockholms län samt Saldo 2000*. Om dokumenten inte är kända eller lästa har det ju föga betydelse om målen är rätt formulerade. I första hand gällde det MVP 2000 och Saldo 2000, eftersom dessa är centrala dokument i arbetet med de regionala miljömålen. Distributionen har varit omfattande, ca 3000 exemplar av MVP 2000 och ca 1500 exemplar av Saldo 2000 har distribuerats.

Det är naturligtvis intressant att notera att så många som 85% av de som svarade på enkäten och 90% av de intervjuade säger sig ha läst MVP 2000. Närmare 70% av de som svarat på enkäten och en något mindre andel av intervjupersonerna säger sig ha läst de övriga dokument. Att procentsatsen när det gäller enkäten är så pass hög kan delvis vara en effekt av att det i första hand är personer som har ett direkt intresse för det regionala miljöarbetet som svarat på den.

En klar majoritet av de tillfrågade, närmare 70%, anser att dokumenten är bra, både till sitt innehåll (relevans) och sin tillgänglighet (språk, struktur etc). De flesta övriga svarar ”varken bra eller dåligt” eller att de inte kan svara på frågan. Några avviker dock i sin åsikt. Främst framförs att man skulle ha föredragit att mål och åtgärder varit mer konkret formulerade. Vissa tycker också att det var svårt att se ”den röda tråden” i MVP 2000, särskilt kopplingen mellan dokumentets två huvuddelar: mål respektive handlingsprogram. Handlingsprogrammets koppling till de nationella målen anses också otydlig av vissa.

”Prata inte tunnelbana med ytterkommunerna! Det var för mycket Stockholmsfrågor.”
(Kommunal planerare)

Även om storstadsperspektivet är ofrånkomligt och viktigt, framhåller vissa representanter för ytterkommunerna att de regionala målen inte är fullt relevanta för deras verksamhet. Man identifierar sig mer med övriga Sverige, och tycker att de nationella målen är mer användbara än de regionala för Stockholms län.

De intervjupersoner som läst Saldo 2000 ger denna generellt mycket goda omdömen både vad gäller utformning såsom innehåll. Man är positiv till den pedagogiska utformningen, med glada och ledsna gubbar som indikation på måluppfyllelse/trend. Samtidigt efterfrågas en tydligare och mer stringent uppföljning, med ett hårdare urval av nyckeltal. Saldo 2000 ses också i högre grad än övriga dokument som ett ”länsstyrelsedokument”.

Trots att de flesta uppfattar MVP 2000 och Saldo 2000 som lättlästa, anser vissa att man generellt ”drunknar” i dokument och att allt för mycket av det som produceras är lika till sitt innehåll. För mycket information ökar naturligtvis risken för att den inte används. Dessa aktörer efterlyser ofta större samordning mellan regionala dokument generellt.

3.5.2 Dokumenten används främst som referens

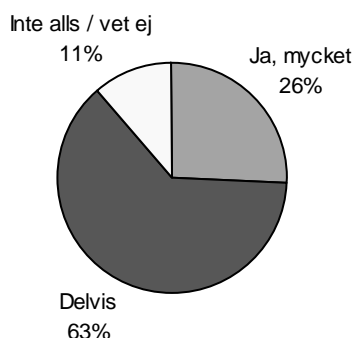
”Det är bra att kunna låna formuleringar från MVP 2000 och att kunna hänvisa till dokumentet i diskussioner internt och med andra aktörer.”
(Kommunal planerare)

Några huvudpunkter:

- En stor majoritet anser att MVP 2000 varit till viss nytta för arbetet med Agenda 21-planer och arbetet med nya översiktsplaner.
- Många anser dock att den konkreta användningen av MVP 2000 varit relativt begränsad och att rapporten alltför ofta hamnar på hyllan.
- Flera anser att MVP 2000 och Saldo 2000 är till användning i diskussioner med andra aktörer.

Det är naturligtvis viktigt att det material som arbetats fram kommer till direkt användning hos de olika aktörerna inom regionen. I både enkäterna och intervjuerna ställdes därför frågan om huruvida de olika dokumenten utgjort eller utgör ett stöd i kommunens eller organisationens eget miljöarbete. Av de fyra dokumenten är det MVP 2000 som de flesta uppger hade använts i det egna miljöarbetet. Hela 85% av enkätpersonerna anser att MVP 2000 varit till visst stöd i deras eget arbete, varav en dryg tredjedel (eller 25% av totala antalet svarande) anser att den varit till mycket stor nytta. Bland de intervjuade framkom i princip samma förhållanden - 89% ansåg sig ha haft delvis eller stor nytta av MVP 2000 (figur 5).

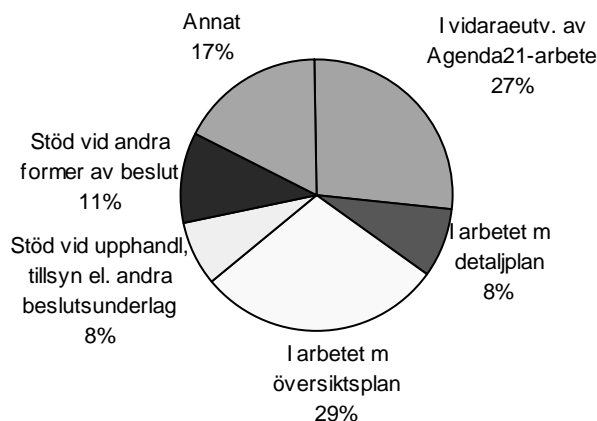
Har ni haft nytta av Miljövårdsprogram 2000 som stöd i ert miljöarbete?

Figur 5. Andelen av de intervjuade som ansåg sig ha haft stor eller delvis nytta av MVP 2000 är klart dominerande.

I första hand är det översiktsplaneringen och arbetet med Agenda 21 som anges som de främsta användningsområdena både bland enkätsvaren och bland intervjusvaren (figur 6).

På vilket sätt har Miljövårdsprogram 2000 varit ett stöd i ert miljöarbete?

Figur 6. En majoritet av de svarande (kommunerna) anger att MVP 2000 liksom tidigare Miljöanalys 1996 varit till nytta för deras arbete med Agenda 21 planer och översiktsplaner.

I intervjuerna framkom det att användningen av MVP 2000 och Saldo 2000 dock var relativt passiv till sin form. Dokumenten anses i första hand utgöra ett verktyg i argumentationen med andra, något som man hänvisar till som ett gemensamt åtagande som alla redan ställt sig bakom. I mindre grad anses dokumenten vara något att utgå ifrån vid det egna miljömålsarbetet. Många förklarar detta med att man redan hade utarbetat sina lokala miljöprogram när MVP 2000 kom, och att MVP 2000 i praktiken inte medförde så många konkreta nyheter. Vissa nämner dock att man redan använt eller för närvarande använder MVP 2000 vid framarbetandet eller revideringen av sitt eget miljöprogram.

Vissa – både inom kommuner, kommunala bolag och näringslivet – skulle ha önskat en större grad av konkretion i MVP 2000 för att finna att dokumentet skulle kunna vara av nytta för dem. De mål som anges behöver i högre grad spaltats upp i konkreta åtgärder för att därigenom bli direkt användbara, menar man.

Även *Miljöanalys 1996* anses ha utgjort ett stöd i det egna arbetet. Den har varit en viktig kunskapskälla, samt har legat till grund för det regionala arbetet innan MVP 2000 framställdes. Det är dock helt klart att MVP 2000 tagit över rollen som det viktigaste dokumentet och att *Miljöanalys 1996* nu förlorat i aktualitet.

I förhållande till MVP 2000 är det färre av de intervjuade som har läst *Samrådsredogörelsen* och *Saldo 2000*, medan ett ganska stort antal av enkätsvarandena säger sig ha läst dessa dokument och använt dem till samma ändamål som dokumenten ovan. De lyfts dock inte fram på samma sätt som MVP 2000 som ett viktigt dokument för det egna arbetet utan ses snarare som ett intressant bakgrundsmaterial.

Bland de intervjuade som inte representerade kommunerna är bilden mer splittrad. De flesta var utvalda till intervju för att de deltagit i arbetsgrupperna och hade också i de flesta fall läst dokumenten, särskilt MVP 2000. Man är i huvudsak positiv till – eller har ingen åsikt om – dokumentens innehåll och tillgänglighet.

”Dokumentet ger legitimitet åt arbetet internt och externt och man kan använda det som dörröppnare mot offentliga kunder.”
(Företagsrepresentant)

Som exemplifieras av citatet ovan har även näringslivsrepresentanterna nytta av de regionala miljömålsdokumenten, särskilt MVP 2000, som referens och ”bräckjärn” i kontakter med särskilt offentliga aktörer. Någon tyckte dock att dokumentens formuleringar är alltför ”flummiga” och att man upprepar kända sanningar, vilket gör nyttan mindre.

Någon föreslog att de regionala parterna bättre skulle nå näringslivet om man satsade på konkreta aktiviteter och ämnen. Satsningen ”Dialog Bygga Bo” nämndes som ett bra exempel på hur näringslivet tillsammans med den offentliga sektorn engagerat sig i gemensamma satsningar för en bättre miljö.

3.6 Kommunens/organisationens eget miljöarbete

”När vi gör MKB, ISO 14001 mm är det de nationella målen vi använder. Vi orkar inte använda både nationella och regionala mål, och om vi måste välja tar vi de nationella, som är lättare eftersom de är färre och inte så detaljerade.”
(Kommunal tjänsteman, miljö)

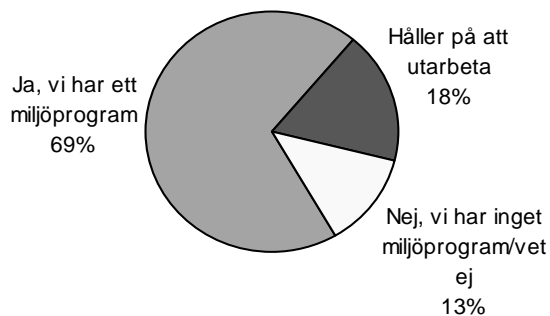
Några huvudpunkter:

- De flesta kommuner har ett eget miljöprogram, t ex i form av en Agenda 21-plan.
- De flesta anser sig ha kommit längre i det egna miljöarbetet jämfört med det regionala arbetet.
- Ett antal personer anser att MVP 2000 kommer påverka framtida arbete mer eftersom egna gällande miljöprogram tagits fram innan MVP 2000 färdigställts.
- Kommunernas miljömålsuppföljning varierar, men blir allt mer systematiserad.
- Även företag och kommunala bolag har miljöprogram, som oftast baseras på kundkrav och ISO 4001.

Miljöarbetet i både kommuner och i näringslivet har pågått under relativt lång tid. I vissa fall fanns det ambitiösa planer redan under slutet av sjuttioalet och början av åttioalet. Agenda 21 innebar en nyinjektion i detta arbete och har också skapat diskussioner när det gäller kopplingarna mellan miljöfrågor och social och ekonomisk utveckling. Under senare år har Agenda 21 och hållbarhetsfrågor fått en allt större betydelse även för företagens arbete.

Det är därför naturligt att samtliga intervjupersoner bland kommunerna, myndigheterna och de kommunala bolagen och flertalet av enkätpersonerna anger att deras organisation har eller håller på att utarbeta ett eget miljöprogram. I många fall avses Agenda 21-planer, men även specifika och mer detaljerade miljöprogram förekommer. Vissa hänvisar också till översiktsplanen och påpekar att miljöaspekterna får en allt större tyngd i denna. Flera kommuner anger att de för närvarande är mitt inne i en process att utvärdera och uppdatera Agenda 21-planer samt att ta fram nya översiktsplaner och att miljöfrågorna därmed lyfts fram i det egna arbetet (figur 7).

Har er kommun ett miljöprogram med specifika miljömål?

Figur 7. En klar majoritet av länets kommuner har någon form av miljöprogram med konkreta mål.

På frågan *vad som ligger till grund för det egna miljöarbetet* svarar de flesta att impulserna kommit från en mängd olika håll och att många olika dokument och underlag använts.

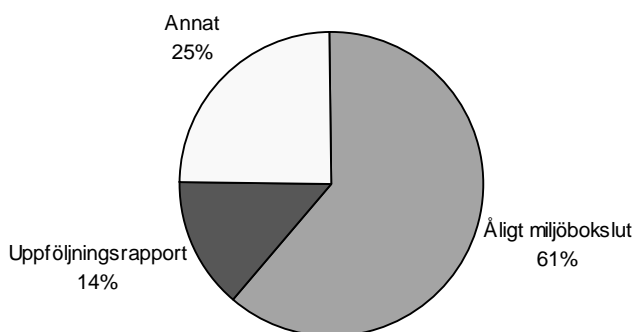
Inom näringslivet är det i första hand kundkravet som lyfts fram som ett viktigt skäl till att man arbetar med miljöfrågorna. Man har, liksom de kommunala bolagen, ofta miljöledningssystem (ISO 14001) som bas för det egna miljöarbetet. Företagen använder dock inte de regionala målen för sin egen planering.

Inom kommunerna är det istället det egna engagemanget som anges som en huvudorsak till ett aktivt miljöarbete. Det regionala arbetet ses som ett komplement, men inte som något som i första hand driver arbetet framåt. De tre regionala parterna anses inte vara allt för drivande idag men i vissa fall önskar de lokala aktörerna att dessa intog en tuffare attityd när det gäller miljöfrågor (se nedan).

Andra viktiga aspekter som lyfts fram när det gäller det egna arbetet var politisktengagemang, lagar och förordningar, de nationella målen, tidigare program inom kommunerna, samt arbete med miljöledningssystem. Först när frågan uttryckligen ställdes om huruvida de regionala målen legat till grund för det egna programmet, menade ca hälften av de svarande att målen fanns med i bilden vid deras eget arbete. I flera fall påpekas att det egna miljöprogrammet tillkom innan MVP 2000 var färdigt och att det snarast vid nästa revidering blir aktuellt att se till att det egna programmet var i överensstämmelse med de regionala målen.

Kommunernas egen *uppföljning* av miljöarbetet och de egna miljömålen varierar (figur 8). De flesta har kommit igång med uppföljningsarbetet på allvar först på senare år, trots att man en längre tid haft Agenda 21-planer och andra typer av miljöprogram. Vissa har en regelbunden uppföljning genom miljöbokslut eller någon form av miljöledningssystem. Vissa följer ISO 14001 medan andra tillämpar betydligt lösare system.

Vilken typ av uppföljning gör ni av ert eget miljöarbete?

Figur 8. Kommunerna har olika system för sin uppföljning av det egna miljöarbetet. En majoritet genomför dock årliga miljöbokslut.

3.7 Rollfördelning och samarbetet

”Genom att de regionala parterna trots allt lyckats få fram alla dessa dokument tillsammans har de visat att de ansträngt sig för att få det att fungera.”
(Kommunal tjänsteman, miljö)

Några huvudpunkter:

- Flera personer menar att de inte är medvetna om huruvida den egna organisationen aktivt sökt eller fått stöd från de regionala parterna, eller samrått med dessa.
- En majoritet av de tillfrågade anser att de regionala parternas roll och olika ansvarsområden i miljömålsarbetet varit otydliga.
- En majoritet uppfattar att Länsstyrelsen är den part som hårdast drivit på arbetet, medan RTKs och KSLs insatser varit otydliga.
- Många anser det viktigt att tydliggöra ansvarsfördelningen mellan de tre regionala parterna inför nästa omgång i det regionala miljöarbetet.
- Några anser att de regionala parterna är allt för okunniga om den kommunala verkligheten.

3.7.1 Lokala aktörer söker inte aktivt efter regionalt stöd

”Det vore bra att kunna ha dialog med LST om vilka av de regionala målen man bör fokusera på.”
(Kommunal tjänsteman, miljö)

När det gäller kommunernas eget arbete med miljöfrågor i allmänhet och miljömål i synnerhet är det förvånansvärt många som hävdar att de inte haft något aktivt samråd med de regionala aktörerna. Detsamma gäller för tillfrågade från kommunala bolag, myndigheter, organisationer, och näringslivet. I de flesta fallen tycks detta bero på att de själva inte aktivt sökt dessa kontakter snarare än att de uppfattar de regionala parterna som ointresserade.

Det fanns därmed heller inte någon entydig bild av huruvida man skulle kunna få det stöd man skulle önska från de regionala parterna, om man sökt det. Uttalanden som ”Vi klarar oss själva” eller ”Vi förväntar oss inte direkt stöd” eller ”Vi har inte efterfrågat stöd” är vanligt förekommande. En del uttrycker visserligen rakt ut att de inte uppfattar det som att det finns något direkt stöd att hämta. De som mera aktivt sökt stöd uttrycker dock att de fått det stöd de önskat, men att det ofta varit i formen av personliga kontakter snarare än att man känner att man tagit kontakt med den regionala parten som sådan.

Vissa av de intervjuade kommunrepresentanterna menar att de regionala parterna inte känner den kommunala verkligheten tillräckligt väl för att kunna utgöra ett stöd. Ett förslag som restes var att de oftare borde besöka kommunerna för att öka förståelsen för den kommunala verksamheten. Det skulle också kunna vara ett sätt att undvika känslan av ett *uppifrånperspektiv* som nedanstående citat kan sägas utgöra ett exempel på.

”Det är lite känsligt med Länsstyrelsens roll i kommunernas miljömålsarbete, eftersom många politiker tycker att Länsstyrelsen inte ska lägga sig i det kommunala.”

(Kommunal planerare)

3.7.2 Rollfördelning och samarbete

”Samarbetet mellan de tre regionala parterna har blivit bättre under senare år. Tidigare fanns det mycket strikta gränser, de kunde inte alls jobba ihop. Verkar ha mer samverkansgrupper i olika frågor. Ny attityd.”

(Kommunal planerare)

Naturligtvis är det en utmaning att vara tre regionala parter i ett och samma arbete. Det ställer höga krav på samordning, kommunikation, ansvarsfördelning mm. Den bild som framkommer i intervjuerna och vid diskussioner tydliggör också att behov finns av att bättre kommunicera de regionala parternas ansvarsfördelning när det gäller det regionala miljöarbetet i stort. Vissa aktörer hävdar att det idag finns för många spelare på planen. Detta skapar osäkerhet och risk för överlappning i arbetsuppgifter. Att kartlägga och samordna de regionala instrument som de olika parterna arbetar med, t ex lagstiftning, planering, ekonomiska styrmedel, information mm, anses vara ett viktigt steg mot ökad samordning och effektivitet.

Ett fåtal uttrycker att det finns en tydlig konkurrens mellan Länsstyrelsen, RTK och KSL eller, i vissa fall, ett rent revirtänkande.

Generellt anses Länsstyrelsen vara den organisation som på ett mer övergripande sätt har ett ansvar för regionala miljöfrågor och som driver dessa i regionen. RTKs och KSLs roller anses vara betydligt mer diffusa. Flera av de tillfrågade anser inte att någon eller båda av dessa fyller någon tydlig funktion över huvudtaget i det regionala miljöarbetet. Ett skäl som ofta lyfts fram är att det uppenbarligen tycks saknas politisk vilja inom dessa organisationer för att driva miljöfrågorna på regional nivå. Ett förslag som rests är att bilda en politisk styrgrupp för den regionala miljögruppens (RMGs) arbete – gemensam för de tre regionala parterna. Om en sådan grupp skulle bildas, är det dock viktigt att representanterna inte tappar förankringen i sina respektive organisationer, och därmed snarare försvagar det politiska stödet från hög nivå i dessa. Det är därför viktigt att noga överväga hur en sådan grupp i så fall skulle utformas.

Det betyder dock inte att man tycker att dessa organisationer inte *borde* ha en viktig roll. Det lyfts ofta fram att RTK skulle kunna vara en viktig aktör när det gäller integrationen av miljöfrågor i regionplaneringen i stort, bl.a. genom arbetet med den regionala utvecklingsplanen för Stockholms län (RUFs). Man anser att KSL kan fylla en viktig roll som kommunernas representant och för kommunal samordning. Någon framförde att KSL, liksom Länsstyrelsen, skulle kunna vara mycket tuffare i sin attityd (se citaten nedan).

”KSL behöver vara tuffare. Väldigt många frågor är inte bara en enstaka kommuns ansvar eller ensak - där kan KSL hjälpa till att tvinga fram samordnade lösningar.”

(Kommunal tjänsteman, miljö)

”Länsstyrelsen borde vara mycket modigare och tuffare när det gäller mellankommunala frågor - lägger sig allt för platt.”

(Kommunal tjänsteman, miljö)

I kontrast till detta har det påpekats att en tuffare attityd från de regionala parterna kanske i första hand efterfrågas från miljöhåll ute i kommunerna, medan planerarna sannolikt starkare försvarar kommunernas självstyre, vilket sista citatet i stycke 3.7.1 ovan tyder på. Kanske är det så att miljöhandläggarna känner att de behöver de regionala parterna som bundsförvanter och stöd i diskussionerna med övriga tjänstemän och politiker på lokal nivå. Detta är ett tydligt tecken på att miljösidan ibland upplever sig stå i motsatsförhållande till andra delar av den kommunala verksamheten.

Framför allt samarbetet mellan RTK och Länsstyrelsen anges dock som centralt, men det är ytterst få som kan uttala sig konkret om hur detta samarbete ser ut idag och om det över huvud taget sker i någon nämnvärd omfattning. RMG tycks vara relativt okänt. Verkligheten är kanske delvis annorlunda än den bild man har ute i regionen. Redan i dagsläget har de olika aktörerna naturligtvis olika roller, men genom att de i realiteten verkar genom den RMG – som koordineras av Länsstyrelsen - kan det uppfattas som att Länsstyrelsen har en starkare och mer aktiv roll än i verkligheten. Det är därför centralt att förbättra kommunikationen i detta avseende, så att det blir tydligt även för aktörer ute i länet på vilket sätt de tre organisationerna deltar i arbetet.

3.8 Regionalt miljömålsarbete och hållbar utveckling

*”De regionala miljömålen är relevanta för hållbarhetsarbetet, men uppfyller inte kraven enligt Rio.”
(Kommunal planerare)*

Några huvudpunkter:

- Det råder i det närmaste enighet om att det finns starka kopplingar mellan ett strategiskt miljöarbete och arbetet med hållbar utveckling.
- Många uttrycker att problemet med hållbar utveckling är att det inte är väl definierat vad det innebär och att det därmed ofta blir allt för luddigt och generellt.
- Det pågår arbete med att integrera ekonomiska och sociala aspekter till Agenda 21 arbetet men det har visat sig vara svårt.
- Om det strategiska miljöarbetet skall breddas till att även beakta ekonomiska och sociala aspekter kommer det innebära att flera nya grupper och aktörer internt och extern behöver engageras.

Ett tydligt resultat från både intervjuerna och workshopen är att det finns starka kopplingar mellan det strategiska miljöarbetet och arbetet med hållbar utveckling. Dock anser de flesta att dessa kopplingar inte tydliggörs i nuvarande arbete. De allra flesta hävdar att arbetet med hållbar utveckling allt för mycket utgår från den rent ekologiska dimensionen, och att det varit svårt att tydliggöra framförallt de ekonomiska och sociala aspekternas kopplingar till miljöfrågorna.

Utmaningen när det gäller arbetet med hållbar utveckling ligger ofta i att hitta en gemensam värderingsgrund, som gör att olika typer av värden kan jämföras med varandra. Många av de som intervjuats anser att risken med att arbeta utifrån det totala hållbarhetsperspektivet (ekonomi, sociala frågor, miljö) är att målsättningar och rekommendationer ibland blir allt för luddiga och övergripande och dessutom får en annan form. Exempel på detta finns från processen med att ta fram MVP 2000, där materialet från de arbetsgrupper som arbetade med hållbarhetsperspektivet var svårt att använda inom de strukturer som fastslogs. Det visar att det kan vara svårt att få fotfäste för nya idéer och perspektiv i redan fasta strukturer och synsätt, och att det är viktigt att från början ha tydliga direktiv om vilket resultat som förväntas och vad detta ska användas till. Detta är naturligtvis viktigt att tänka på inför det framtida arbetet.

Många av de intervjuade förklarar dock att man försöker arbeta med ett bredare hållbarhetsperspektiv på lokal nivå, men att man även här har svårt att göra detta på ett konkret och meningsfullt

sätt. Även Agenda-21-arbetet har i praktiken därför fokuserat på miljöfrågorna. Än så länge har de övriga dimensionerna av hållbarhetsbegreppet (ekonomi och social utveckling) främst visat sig i ord, inte i handling.

En kommunrepresentant som deltog i workshopen förklarade att man kommer att ha ett bredare hållbarhetsperspektiv i nästa Agenda 21-plan. Man såg det därför som positivt – men inte nödvändigt – om även det regionala programmet skulle breddas. Ofta framfördes det att utmaningen låg i att engagera de aktörer inom kommunen som arbetar med sociala och ekonomiska perspektiv och att finna en bra metodik för hur de olika aspekterna skall kunna vägas gentemot varandra. Det återstår med andra ord fortfarande en betydande metodutveckling och där ansågs de regionala parterna kunna spela en roll. Att utmaningen med att arbeta mer tydligt utifrån ett hållbarhetsperspektiv skulle vara ännu större på regional nivå är det flera som påpekat inte minst med tanke på länets utseende med storstad och landsbygd.

En klar majoritet uttrycker dock att hållbarhetsperspektivet måste framkomma tydligare i nästa runda av det regionala strategiska miljöarbetet. Vad många också påpekar är att utformningen av framtida RUFSS kan ha stor betydelse eftersom denna i praktiken redan belyser ekonomiska, sociala och miljömässiga aspekter inom regionplaneringen. Dock anses denna ännu så länge vara allt för inriktad på de ekonomiska aspekterna och på infrastrukturfrågor för att i praktiken kunna betraktas som ett dokument av klart intresse för miljöperspektiven.

3.9 Framtida processer - förutsättningar för starkare genomslag

*”Miljövårdsprogrammet måste tydligare kommuniceras ut till medborgarna!”
(Kommunal planerare)*

Några huvudpunkter:

- Alla berörda aktörer måste engageras i den framtida processen, inte minst planerare och politiker.
- Liksom tidigare måste det framtida arbetet baseras på en aktiv dialog, där arbetsgrupper, seminarier, nätverk mm blir viktiga komponenter.
- Det måste finnas tydliga politiska direktiv, med fokus på inriktning, resurser och tid, under nästa fas av arbetet.
- Den framtida processen måste grundas på en genomtänkt projektorganisation och tydlig ansvarsuppdelning mellan de tre regionala parterna.
- Det framtida arbetet behöver styras upp genom en tydlig handlingsplan, inklusive arbetsstrategi och kommunikationsplan.

Det regionala miljöarbetet står inför en ny fas. En central frågeställning har därför varit att diskutera hur olika aktörer ser på den framtida processen och framför allt hur denna på ett bättre sätt ska kunna få större genomslag i regionen. Anser man att den framtida processen i stort bör följa den process som legat till grund för MVP 2000 eller finns det anledning till förändringar? Hur kommer man över olika former av hinder som kan tänkas finnas (exempel i nedanstående citat).

*”Hinder för genomslag är brist på resurser och byråkrati. Högre chefers inställning måste förändras och politikernas engagemang måste öka.”
(Myndighetsrepresentant)*

Det är helt klart att ett fortsatt regionalt strategiskt miljöarbetet anses viktigt. Behovet av ett sektorövergripande synsätt och en ökad samordning har inte minskat, snarare tvärtom. Flera av de tillfrågade anser att de regionala parterna, och inte minst Länsstyrelsen, snarare borde inta en

tuffare attityd än idag, när det gäller behovet av att arbeta med de miljöfrågor som är relevanta utifrån ett regionalt perspektiv.

Det finns också tydliga förväntningar på att de tre regionala parterna ska vara *drivande* i det regionala miljöarbetet, men att *ägandet* när det gäller processen ska ligga hos ett större antal parter ute i regionen. Att skapa engagemang, delaktighet, relevanta nätverk, samsyn samt bra och öppna forum för diskussioner är viktiga aspekter som lyfts fram. Regionala aktörer anses också kunna ta ett större ansvar än idag när det gäller att driva obekväma politiska frågor eller frågeställningar där det finns klara intressekonflikter inom regionen. Den breda process med deltagande som tillämpades i samband med framtagandet av MVP 2000 måste ligga till grund för arbetet vid revideringarna.

”Revideringar är viktiga! Nästa gång man reviderar bör man ha samma breda process!”
(Myndighetsrepresentant)

3.9.1 Breddat engagemang nödvändigt- involvera nya grupper

”Tjänstemännen skulle ut och sitta med de stora aktörerna och försöka hitta konkreta lösningar, ta del av synpunkterna och försöka underlätta förändringarna. Utan att diskutera kommer man ingen vart.”
(Näringslivsrepresentant)

En klar majoritet av de tillfrågade anser att det finns goda förutsättningar för att det regionala strategiska miljöarbetet ska kunna få ett större genomslag i regionen, men att detta naturligtvis inte kommer ske med automatik. En rad olika åtgärder lyfts fram som nödvändiga för att detta ska lyckas. En viktig aspekt är att berörda aktörer behöver vara än mer delaktiga i hela processen från planeringen till uppföljningen. Visserligen har en klar majoritet sagt att de funnit arbetsprocessen inför MVP 2000 bra, men det är samtidigt tydligt att man vill se ett ännu större engagemang, och bredd, än vad som hittills varit fallet. Det anses viktigt att också nå ut till andra än de redan övertygade – dvs. inte bara till personer som redan idag arbetar med miljöfrågor.

Många av de svarande poängterar att processen och slutprodukterna ännu så länge är för begränsade och anpassade till miljöfolk. Samhällsplanerare, näringslivet, fristående organisationer och beslutsfattare, med reell makt i regionen, behöver involveras mer än vad som hitintills varit fallet. En tydligare koppling måste också finnas mellan det arbete som görs genom arbetsgrupper och samrådsprocesser och det slutgiltiga resultatet. Vissa uttrycker ren frustration över att de tyckte arbetet i arbetsgrupperna varit delvis bortkastat eftersom så lite kommit med i slutdokumentet (se även ovan). De anser att ett aktivt samråd måste fortsätta även efter det att arbetsgrupperna avslutat sitt officiella arbete kanske genom gruppernas ordförande. Den typen av frustration kan annars medföra att det blir svårare att engagera människor i framtida processer.

Även om man av praktiska skäl inte kan involvera alla i arbetsgrupper, kan det finnas andra former av samråd, som främst syftar till att förankra arbetet och slutresultatet. Ett sätt, som föreslogs av en intervjuad kommuntjänsteman, var att Länsstyrelsen och de övriga regionala parterna borde ha kommit ut till kommunerna och diskuterat målen i ett öppet forum i första hand med kommunens politiker och tjänstemän, men i ett senare skede även med allmänheten. Det handlar alltså om att bredda kontaktytan mellan olika aktörer och att utveckla både formella samråds- och arbetsprocesser likväl som mer informella processer med diskussioner och ett bredare deltagande.

Skälet till att engagera nya aktörer i det regionala strategiska miljöarbetet är inte enbart för att dessa ska ta till sig miljöfrågornas betydelse. Det är också viktigt för trovärdigheten i miljöarbetet. Vid workshoppen framkom att behovet av t ex ytterligare sakkunskap från utomstående experter är centralt för trovärdigheten, men att experter, forskare, oberoende organisationer och politiker också kan fylla en viktig funktion som kritiska granskare.

Vilka intressenter som ska ingå i det framtida arbetet bestäms naturligtvis också av vilken inriktning man väljer att ha. Om det regionala strategiska miljöarbetet tydligare kopplas till hållbar utveckling ökar naturligtvis kraven på att involvera aktörer som arbetar med mer sociala och ekonomiska frågor. Vissa kommuner påpekar att de redan påbörjat det arbetet och att det handlar om att både ge och ta för att de olika involverade parterna ska känna att de är delaktiga på lika villkor.

3.9.2 Anpassa miljömålsarbetet till vad aktörerna efterfrågar

*”En regional helhetssyn utgör ett viktigt prioriteringsunderlag.”
(Workshopdeltagare)*

En annan aspekt som lyfts fram är att det regionala strategiska miljöarbetet i stort måste vara mer behovsanpassat, dvs utgå från vad nyttan av t ex regionala miljömål är för de som ska använda dessa. Det behöver också redovisas på ett tydligare sätt och dessutom marknadsföras utifrån ett behovs- och nyttoperspektiv. De som ska använda de eventuella dokumenten – och arbeta fram dem – måste i ett tidigt skede förstå och vara överens om nyttan av dessa. Det gäller såväl innehållet som processen med att ta fram dem – och den breda arbetsprocessen är just ett viktigt verktyg i att uppnå denna förankring hos användarna. Detta anses som nödvändigt för att vinna legitimitet hos politiker och övriga potentiella mottagare och användare. Behovet av en regional helhetssyn måste tydliggöras, för alla oarter.

För att uppnå ett större engagemang är det viktigt att i ett tidigt skede uppnå konsensus kring regionens problembild – och att denna förankras även på politisk nivå i regionen. Som poängteras längre fram i rapporten är detta inte ett arbete som börjar från noll, utan naturligtvis bör man utgå från det arbete som redan gjorts genom Miljöanalys 1996, Miljövårdsprogram 2000 mm, och de slutsatser som kan dras från Saldo 2000. En gemensam problembild, hävdar flera aktörer, skulle underlätta prioriteringen och skapa bättre samarbete. I samband med att problembilden utarbetas tycker många att bättre förståelse och respekt från miljöhall måste visas för regionens övergripande politiska prioriteringar, som ju kan sägas bildar ramverket för vad som är möjligt att åstadkomma. Det är därefter tjänstemännens sak att utifrån dessa prioritera vad som är viktigt och möjligt, och att skapa trovärdighet genom att bli tydligare i att framföra hur ett aktivt miljöarbete passar in i och förstärker de övergripande regionala prioriteringarna. Samtidigt ska man självklart inte bara agera passivt utan försöka påverka även de politiska prioriteringarna utifrån ett miljöperspektiv.

3.9.3 Utgå från det som varit bra

*”Förvalta det redan gjorda arbetet väl – utgå från det, levandegör i stället för utarbete nya dokument.”
(Workshopdeltagare)*

En vanligt återkommande kommentar är att projekt av denna typ alltför ofta börjar om från ruta ett när det är dags för en revidering. Som framkommit ovan anser dock många att processen som ledde fram till MVP 2000 varit bra och att dokumentet i stort är lättillgängligt och innehållsrikt. Det anses därför viktigt att i detta skede utgå från vad som redan finns och vad som visat sig fungera. Att fortsätta med relativt breda arbetsgrupper, samråd och seminarier anses som centralt, oavsett vilket resultat processen är tänkt att utmynna i. Det anses också som viktigt att behålla kopplingen till det arbete som gjorts och till de regionala miljömål som tagits fram och presenterats.

3.9.4 Arbetsstrategi, kommunikationsplan och ansvarsfördelning

Ett mycket tydligt resultat från utvärderingen är att många inte anser sig veta hur olika bitar hänger ihop. Till exempel har flera personer inte uppfattat att Saldo 2000 är att betrakta som en del av det regionala miljömålsarbetet. På frågan om hur många som anser sig ha varit direkt engagerade i processen efter framtagandet av MVP 2000 är det bara 8% (2 personer) som svarar

ja. Ett antal personer säger visserligen att de deltagit i seminarier med anknytning till de frågor som tas upp i MVP 2000, men att de inte med säkerhet kan säga att dessa ingår i någon planerad process. Ofta är det dessutom frågan om ett passivt deltagande på seminarier eller dylikt.

Ett stort antal personer uttrycker därför ett behov av att processen behöver styras upp och kommuniceras tydligare. Redan från början bör det framgå vilka komponenter som kommer att ingå i arbetet, vilka som ska vara engagerade, vilka som kommer att hålla i processen (och framför allt ha ett övergripande ansvar för den) och hur kommunikationen externt och internt kommer att se ut. En utmaning inför nästa fas blir därför att sammanställa en handlingsplan med en tydlig arbetsstrategi som konkret fördelar arbetsuppgifter mellan olika aktörer och pekar ut vem eller vilka som har ett huvudansvar. Handlingsplanen bör också innehålla en tydlig kommunikationsstrategi. En genomtänkt projektadministration med tydliga roller anses helt centralt.

I detta sammanhang påpekas också att det är viktigt att redan från början göra klart att detta är en process som kommer att ta tid. Som aktör måste man vara medveten om det. Det anses vidare viktigt att se till att nödvändiga resurser, både personella och ekonomiska, finns tillgängliga för att slutföra det arbete som påbörjas, och att de program som tas fram blir mer operativa. Det måste dessutom finnas tydliga strategier för utvärdering och uppföljning redan innan nya initiativ påbörjas. Avgörande för att detta ska komma till stånd är naturligtvis att det finns ett tydligt politiskt engagemang och mandat bakom arbetet. Just ett tydligare politiskt intresse är det många som efterfrågar.

Flera aktörer påpekar att det blir viktigt att tydliggöra ansvarsfördelningen mellan olika parter och att alla berörda måste känna att de verkligen har ett ansvar. Bland annat menar flera att det inte bara är de regionala parterna som måste driva arbetet utan att även kommuner, näringsliv och andra aktörer måste ges och ta ett större eget ansvar.

3.10 Framtidens produkter

”Vi behöver mer bakgrundsmaterial - något att referera till, men också kunskapshöjande delar med fokus på forskning, vad ligger i röret just nu. Där borde de regionala företrädarna ha bra möjligheter att dela med sig. Lite mer provocerande och fokuserande frågor som är viktiga både lokalt och regionalt.”
(Workshopdeltagare)

Några huvudpunkter:

- Många stöder tanken på ett nytt miljövårdsprogram för att skapa en kontinuitet i det strategiska miljöarbetet i länet
- Åsikterna om huruvida det regionala strategiska miljöarbetet ska breddas till ett mer övergripande hållbarhetsperspektiv går isär.
- Om arbetet ska utgå från ett mer övergripande hållbarhetsperspektiv är viktigt att belysa vilka frågor som de regionala parterna i detta fall har rådighet över - vad ska tas om hand av det regionala strategiska miljöarbetet, vad ska föras över till andra processer.
- Det är viktigt att bestämma vilken ambitionsnivå som är rimlig om man väljer att arbeta utifrån ett hållbarhetsperspektiv.

Oavsett vilka produkter som nästa fas av det regionala strategiska miljöarbetet ska utmynna i är det viktigt att från början skapa en bred acceptans hos de förväntade användarna. Det var en viktig slutsats från den workshop som anordnades. Ett av skälen till att tidigt involvera dessa i processen är därmed att de då kan påverka vilka produkter som de anser som nödvändiga för det fortsatta arbetet.

3.10.1 Behövs ett nytt miljövårdsprogram?

*”Tanken på ett nytt Miljövårdsprogram ger mig magknip!”
(Workshoptagare)*

En självklar och återkommande fråga i de diskussioner som förts, både genom intervjuerna men också i samband med workshopen, är om det överhuvudtaget behövs ett nytt Miljövårdsprogram. Många stöder tanken på ett sådant, i stora drag baserat på MVP 2000, mot bakgrund av att det måste finnas en kontinuitet i arbetet och att det lätt skapas förvirring om allt för stora förändringar genomförs i detta läge. Igenkännlighet känns som en nyckelfaktor i det fortsatta arbetet. Andra anser att denna kontinuitet bäst åstadkoms genom att man fortsätter att använda MVP 2000, och kompletterar detta med eventuella nya krav (t ex ramdirektivet för vatten) samt förstärker insatser för att kommunicera och förankra budskapet.

Ett fåtal röster ifrågasätter dock helt behovet av regionala mål och därmed också ett nytt regionalt miljövårdsprogram. De anser att det räcker bra med de nationella målen samt lokala mål och åtgärdsprogram. Som påpekats tidigare tycker dock de flesta att det är viktigt med ett fortsatt regionalt program, men att en viktig fråga för det framtida arbetet är huruvida detta bör utvidgas i linje med det bredare begreppet hållbar utveckling (se nedan).

3.10.2 Ska nästa program breddas till att avse hållbar utveckling?

*”Genomför sociala och ekonomiska konsekvensbedömningar i samråd med regionala intressenter.”
(Workshoptagare)*

En viktig fråga under workshopen och vid intervjuerna var om – och i så fall hur – kommande miljömålsarbete ska breddas till att inkludera även de ekonomiska och sociala aspekterna av hållbar utveckling. Åsikterna är nästan lika många och varierande som antalet tillfrågade.

Ett förslag som restes var att utarbeta ett mera ”enfråge-inriktat” hållbarhetsprogram, dvs. ett program som fokuserar på en eller ett fåtal frågor, men som analyserar denna/dessa frågor med hänsyn till alla tre hållbarhetsdimensionerna. En svårighet förknippad med en sådan lösning är naturligtvis hur man skulle enas om den eller de prioriterade frågorna. Om man å andra sidan inte prioriterar bort frågor, blir arbetet mycket omfattande. Möjligen skulle någon fråga kunna väljas ut för att exemplifiera vad hållbarhetsperspektivet i realiteten skulle innebära i fråga om arbete metodik kommunikation mm.

I samband med diskussionerna om möjligheten att arbeta mer utifrån ett integrerat hållbarhetsperspektiv var det flera personer som påminde om att man redan i arbetet med MVP 2000 försökte få in hållbarhetsfrågorna. Två arbetsgrupper hade dessa ämnen på agendan (”Agenda 21, inklusive livsstilsfrågor” respektive ”Hållbar stad”) – men frågorna kom knappast med i slutversionen av dokumentet. Orsaken sägs dels ha varit att det uppfattades som allt för svåra och abstrakta frågor men också att det var svårt att integrera resultaten från arbetsgrupperna i den redan existerande strukturen.

Vad som också påpekades av ett antal personer var att det redan finns ett regionalt arbete och program som har den fulla bredden – nämligen den regionala utvecklingsplanen för Stockholms län (RUFs). Som diskuterats ovan är dock det ekologiska perspektivet ännu så länge svagt i denna i jämförelse med de mer ekonomiska perspektiven. Utmaningen anses ha varit att lyfta de mjukare hållbarhetsfrågorna i RUFs. Oavsett detta anser många det viktigt att knyta an till andra processer i länet om man väljer att jobba med hållbarhetsfrågor – förutom RUFs även de regionala tillväxtavtalen (RTA). Det gäller inte minst utifrån ett metodutvecklingsperspektiv.

Det påpekas också att många frågor är viktiga, men därmed inte nödvändigtvis något som tillhör det regionala strategiska miljöarbetet. De regionala parterna måste gemensamt sortera frågorna

efter rådighet – vad ska tas om hand av det strategiska miljöarbetet i länet, vad ska föras över till andra processer och andra fora? De regionala parterna inom ramen för det strategiska miljöarbetet kan peka ut sådana områden utan att själva behöva ta tag i dem.

Ett sätt att börja arbeta med kopplingarna mellan miljöfrågorna och de övriga hållbarhetsfrågorna, utan att arbetet ska bli övermäktigt, är att göra ekonomiska och sociala konsekvensbeskrivningar av de åtgärder och mål som läggs fram i programmet. En kommun påpekar att de redan har påbörjat sådana försök och att det hittills fallit väl ut. Detta kan delvis bidra till att tydliggöra om det som föreslås utifrån miljösynpunkt kan anses som rimligt utifrån mera ekonomiska och sociala perspektiv. Samtidigt är det ett sätt att förankra frågorna hos aktörer som arbetar med de andra frågorna, och på så sätt få in miljöfrågorna i deras tänkande.

En helt annan tanke, som också diskuterats under arbetets gång, är att Länsstyrelsen och de övriga regionala parterna skulle kunna bidra till hållbar utveckling i den bredare bemärkelsen, genom metodutveckling för hur man kan arbeta med dessa frågor. Det är uppenbart att många kommuner och andra skulle vilja arbeta brett med hållbarhetsbegreppet, men i realiteten inte vet riktigt hur. Inom ramen för ett sådant metodarbete, men även i ett eventuellt regionalt hållbarhetsprogram, skulle man kunna lägga mycket tyngd på att diskutera sambanden mellan olika frågor och aspekter, snarare än sträva efter att få med alla faktorer. Att samordna arbetet med hållbar utveckling genom gemensam metodik är naturligtvis också centralt för det regionala perspektivet.

3.10.3 Andra former av information och aktiviteter

Det regionala strategiska miljöarbetet är naturligtvis inte begränsat till ett eventuellt framarbetande av ett nytt miljövårdsprogram eller dess motsvarighet. En rad andra aktiviteter och dokument är också viktiga för att sprida och inhämta information, engagera och samordna. Det som är centralt är att dessa presenteras under ett och samma ”varumärke” så att det tydligt framgår att de är en del av det regionala strategiska miljöarbetet.

4 Slutsatser och rekommendationer

I rapporten framkommer ett stort antal förslag och synpunkter inför det fortsatta strategiska miljöarbetet i Stockholm län. Av dessa vill vi understryka särskilt de som är av övergripande karaktär, och som enligt vår åsikt är avgörande för ett fortsatt framgångsrikt arbete.

4.1 Bygg på det som gjorts hittills

Eftersom miljöarbetet ofta är oerhört långsiktigt är det viktigt att bibehålla en tydlig inriktning och att undvika att byta kurs allt för ofta. Många olika intressenter uttrycker det som viktigt att beakta delvis nya perspektiv och självklart ska det finnas en hel del flexibilitet i det regionala arbetet. Dock är det tydligt att de mål som utpekats i MVP 2000 bör fortsätta att ligga till grund för det fortsatta regionala strategiska miljöarbetet i regionen. Om allt för genomgripande förändringar görs kan det skapa osäkerhet och förvirring, inte minst med tanke på att MVP 2000 vid det här laget förankrats relativt väl hos i alla fall de miljöansvariga inom regionen. Detta innebär inte att processen för det fortsatta arbetet eller de resultat denna skulle kunna utmynna i kan se annorlunda ut än vad som tidigare varit fallet. Det är t ex fullt möjligt att inom ramen för det nuvarande arbetet påbörja en process med att tydliggöra hållbarhetsperspektiven.

4.2 Enas om en handlingsplan för hela processen

Det är avgörande att man i ett tidigt skede fastställer en genomarbetad handlingsplan för *hela* processen. Handlingsplanen bör inte vara helt statisk utan självklart innehålla en viss grad av flexibilitet om förutsättningarna förändras. Det är också oerhört viktigt att en konkret handlingsplan fastslås genom relevanta politiska beslut inom de tre regionala parterna. Samtidigt måste handlingsplanen därmed också beakta vilka personella och finansiella resurser som anslås för arbetet. Planen bör innehålla tre tydliga delar:

- Arbetsstrategi - en konkret och relativt detaljerad arbetsstrategi för nästa steg i processen, med tidsplaner, arbetets organisation (arbetsgrupper referensgrupper styrgrupper mm), tänkta produkter, uppföljningsprocess mm.
- Kommunikationsplan - en strategi för hur arbetet och resultaten ska förankras i regionen (vilka verktyg och produkter som behövs) samt kommuniceras under och efter arbetet (se även nedan).
- Organisation - en tydlig ansvarsfördelning och projektorganisation, inkl. en tydlig projektledare som hela tiden driver arbetet framåt och som fungerar som en central kontaktperson.

Handlingsplanen är alltså inget dokument som innehåller konkreta åtgärder kopplade till det regionala strategiska miljöarbetet. Det är att betrakta mer som ett organisationsdokument som ska utgöra ett underlag för det totala arbetet och som ska förenkla samordningen mellan de olika parter som ingår. Den kan också vara ett viktigt dokument för att tydliggöra det totala arbetet för olika lokala aktörer (kommuner näringsliv organisationer) och därmed också visa hur olika delar hänger ihop.

4.3 Förbättra och förtydliga kommunikationen

Eftersom de regionala parterna inte har någon formell makt över kommuner och andra aktörer i regionen, är det enda sättet att genomdriva de regionala målen att få aktörerna att själva uppleva att detta är viktigt. Det är därför avgörande att på olika sätt skapa engagemang och att kommunicera

de mål och prioriteringar som fastställts. En noga utarbetad kommunikationsplan är därför en viktig del i den handlingsplan som diskuterats ovan.

En kommunikationsplan bör inte bara specificera vilken typ av information som är tänkt att spridas utan också vilka metoder och kanaler som är tänkta att användas. Eftersom de tre regionala aktörerna delvis har samma nätverk gäller det att skapa god samordning över vem som kommunicerar vad, till vem och när. Kommunikationen bör också till så stor del som möjligt ske genom dialog – att kunna diskutera arbetet under gång med en bredare grupp än den som normalt är involverad blir centralt inte minst om arbetet framöver bygger på ett bredare hållbarhetsperspektiv. En tydlig kommunikationsplan säkrar kontinuiteten. Eftersom många har påpekat att kontakterna de har med de tre regionala parterna ofta är personbetingad gör det att processen blir allt för personberoende – om en nyckelperson slutar innebär det ett allvarligt avbräck. Om en tydlig kommunikationsstrategi finns som inte är personberoende påverkas inte arbetet i lika hög grad.

Det är också viktigt att kommunikationen är konsekvent i sin utformning. När man som motpart tar emot information eller konkret material som är kopplat till det regionala strategiska miljöarbetet ska det vara lätt att känna igen. Det kan vara en så enkel sak som att ha någon form av gemensam logotyp (t ex spiralen) som då bör framkomma tydligt på alla dokument, brev, kuvert, skrivelser, inbjudningar mm som skickas ut, oavsett vem som står som avsändare.

Kommunikationsplanen ska också ge riktlinjerna för *hur* de regionala miljömålen ska kommuniceras till och få acceptans hos aktörerna och allmänheten inom länet, som ju måste medverka för att målen ska kunna uppnås – genom minskad bilåkning, sopåtervinning osv. Man kan inte förvänta sig att människor i större utsträckning kommer leta upp dessa dokument – utan man bör nog tänka i kampanjform. Här är det viktigt att fastställa vem som har ansvaret. Vissa initiativ kanske är enklast att kommunerna tar, andra kan lanseras över hela länet, som t ex en regional miljödag. Som nämns nedan kan de regionala parterna, eventuellt genom RMG, hjälpa till genom att framställa gemensamt informationsmaterial.

4.4 Behåll arbetsgrupperna genom hela processen

Beroende på hur man definierar syftet med arbetsgrupperna kan sammansättningen av dessa variera. Det är viktigt att deltagarna vet vad som är deras mandat och i vilken egenskap de deltar i arbetet. Är man där i egenskap av expert inom ett särskilt ämnesområde, eller som representant för en viss organisation? Är huvudsyftet med gruppen att förankra arbetet, eller att få fram en produkt där den tillgängliga kunskapen i länet har utnyttjats? Även om verkligheten med all sannolikhet är en kombination av dessa två syften, är det viktigt att diskutera och tydliggöra vad de olika synsätten innebär för arbetet och dess resultat.

Eftersom arbetsgrupperna nästan uteslutande uppfattades som positiva för processen bör även nästa omgång bygga på sådana. Vad som är viktigt är att bibehålla arbetsgrupperna ända till dess det slutgiltiga resultatet är klart och även delvis under implementeringsprocessen. Arbetsgrupperna måste ha en chans att påverka även det slutgiltiga resultatet och känna att detta speglar de åsikter och formuleringar som dessa arbetat fram. Det kan vara svårt att upprätthålla aktiva arbetsgrupper under implementeringen, men åtminstone bör gruppernas ordförande vara involverade även i det skedet. Övriga arbetsgruppsdeltagare kan då fungera som referensgrupper. I samband med utvärderingarna av arbetet bör också ordförandena för arbetsgrupperna träffas och därmed få någon form av återkoppling till det arbetet som de tidigare gjort. Dessa erfarenheter kan utgöra ett viktigt underlag för nästa steg i processen.

De årligen återkommande miljökonferenserna, som anordnas av RMG, är också ett sätt att hålla liv i detta nätverk.

På basis av vad som sagts i intervjuerna är det också vår rekommendation att ordförandena i arbetsgrupperna också träffas ett par gånger under själva arbetsprocessen. Det handlar dels om

att skapa nya nätverk men också att konkret diskutera vad som framkommit i respektive arbetsgrupp, att få fram hur dessa skulle kunna samverka inom vissa frågeställningar och också för att undvika överlappningar. Lämpliga tillfällen är i samband med att arbetet ska påbörjas, ett till två tillfällen under processen och i slutet då en utvärdering kan ske.

4.5 Förstärk och systematisera uppföljningen av miljömålen

En pedagogisk uppföljning av det slag som gjordes i och med Saldo 2000 var uppskattad och viktig, men bör i framtiden kompletteras av en mer systematiserad uppföljningsmekanism. Avgörande är att man redan från början etablerar nyckeltal och metoder för uppföljningen - och att man efteråt sprider resultaten i enlighet med dessa. Uppföljningsprocessen måste utarbetas som en del av den övergripande handlingsplanen (se ovan) vilket innebär att arbetet med att ta fram nyckeltal och utarbeta en klar metodik måste påbörjas samtidigt som arbetet med att utveckla handlingsplanen.

4.6 Bredare förankring och engagemang hos näringsliv och organisationer

Den hittillsvarande arbetsprocessen har varit mycket uppskattad, och har bidragit till såväl högkvalitativa dokument som en förankring hos de som deltagit i arbetsgrupper seminarier mm. Dock är det tydligt att målgruppen fortfarande till nästan 100% är kommunerna.

Både näringslivet och enskilda organisationer har kunskap och idéer som är värdefulla i arbetet med att ta fram ett nytt program. Dialogen är också ett sätt att förankra målen hos dessa viktiga aktörer som har stort inflytande över om målen kommer nås eller ej. I regeringens riktlinjer understryks också att miljömålen ska tas fram i nära samarbete med bl.a. näringslivet och att miljöfrågorna ska lyftas fram som en drivkraft till tillväxt.

Vi vill dock understryka att näringslivet är mångfacetterat och kan inte betraktas som *en* part. Så har det alltid varit men vi vill påstå att det idag finns större spännvidd mellan vad vi förenklat kan kalla reaktiva och pro-aktiva företag. Vem ska RMG prata med? Den bild som produktionschefen för ett elintensivt bolag ger skiljer sig kanske avsevärt från den som VD i ett miljöoffensivt serviceföretag skulle ge. ERM möter hos många företag en öppen "törst" efter mer myndighets-samverkan i miljöarbetet och vi tror att miljömålsprocessen kan vara en stor möjlighet att knyta viktiga kontakter.

Vi tror att de regionala aktörerna har mycket på att vinna på att ökad samverkan med de företag som är miljö pro-aktiva (dessa kan förslagsvis kontaktas via föreningen Näringslivets Miljöchefer www.nmc.se). Samtidigt vill vi understryka att fortsatta kontakter med mer traditionella näringslivsorganisationer också är nödvändiga. Det handlar inte om antingen eller, utan om både och.

Det är viktigt att man tidigt kommunicerar och kommer överens om på vilket sätt och i vilka skeden man tror sig kunna få mest ut av ett sådant samarbete. Att bjudas in och sedan inte känna att ens åsikter beaktas leder ju i längden bara till minskat engagemang.

Inför det fortsatta arbetet bör de regionala parterna därför utveckla metoder för att förankra arbetet inom bredare kretsar. Alla kan naturligtvis inte delta i arbetsgrupperna – det skulle vara orealistiskt och bara skapa frustration. Det är därför viktigt att skapa andra former för ett bredare engagemang. Ett exempel skulle kunna vara att utöka verksamheten med öppna tema-seminarier om aktuella ämnen. En annan möjlighet är att representanter för de regionala parterna genom den regionala miljögruppen (RMG) mera aktivt och organiserat besöker eller samlar kommuner, näringsliv och organisationer för att diskutera målarbetet och det regionala strategiska miljöarbetet i öppna möten – med både miljöfolk och planerare, politiker, intresserade från näringslivet

och representanter från intresserade organisationer. De regionala parterna skulle också mera aktivt kunna stötta nätverksbyggande mellan kommunerna och andra aktörer i länet.

Som nämnts tidigare är det viktigt att det är tydligt att dessa aktiviteter utgör en del av en process, och att de inte uppfattas som löst hängande händelser. All information kopplad till sådana aktiviteter måste därför tydligt kopplas till den pågående processen, genom att innehålla samma ”varumärke”, t ex spiralen, och på andra sätt vara lätt igenkännligt som en del av det regionala strategiska miljöarbetet.

4.7 Involvera planerarna

Att hålla seminarier och dialog som ett sätt att bredda deltagandet är naturligtvis viktigt men det är också centralt att djupare engagera aktörer som har stor inverkan på länets miljöarbete och som idag inte i nämnvärd utsträckning deltagit i arbetet. Hittills är det främst tjänstemän från miljö- och hälsoskyddskontoren som engagerat sig i miljöarbetet och arbetet med de regionala miljömålen. I de flesta kommuner arbetar dessa emellertid främst med tillsynsverksamhet och tillståndsgivning. Ansvaret för kommunens övergripande planering, som bör beakta de regionala mål och prioriteringar som finns, ligger däremot huvudsakligen på planerarna.

Det är därför avgörande att involvera planerare och stadsbyggnadsförvaltningar i det strategiska miljöarbetet, om detta ska få genomslag i länet. Detta innebär både att de bör vara involverade i själva utarbetandet och att målen måste förankras hos dem, så att de använder dessa i sitt eget arbete. Att få in denna kategori i arbetsgrupper kommer vara en nyckelfråga. Det är viktigt att skapa en process där även planerare och andra nyckelpersoner känner att de får ut något från deltagandet. De frågor som de anser viktiga måste också lyftas.

4.8 Engagera politiker på alla nivåer

Som i andra viktiga och resurskrävande frågor i länet är det helt tydligt att bra resultat bara kan uppnås om det finns ett tydligt politiskt stöd för arbetet. Ett tydligt politiskt mandat från hög nivå i de tre regionala parterna är självklart kanske den viktigaste förutsättning. En politisk styrgrupp till RMG, som skulle vara gemensam för de tre parterna, är något som föreslagits, och som kan studeras närmare. Ett alternativ skulle kunna vara att samla politiker från alla parterna för att i det inledande skedet ha en gemensam avstamp.

Även lokalt måste politikerna dock engagera sig i mer tydligt i processen. Ett sätt att åstadkomma detta är att de regionala parterna tar initiativ till att samla politiker inom regionen, för gemensamma diskussioner om länets strategiska miljöfrågor, särskilt i det inledande skedet, men även i samband med utvärderingarna av det arbete som genomförts.

Den information som tas fram i samband med det regionala strategiska miljöarbetet måste också vara intressant för politikerna. Som en del i kommunikationen kan t ex korta summeringar av arbetet utarbetas som konkret riktar sig till beslutsfattare inom regionen. Dessa korta rapporter bör utgöra ett direkt underlag för beslutsfattande.

4.9 Samordna miljöarbetet med andra regionala processer

Det strategiska miljöarbetet är ingen isolerad process i länet, utan har naturligtvis många kontaktytor gentemot andra initiativ. Det är därför viktigt att främja en dialog och samarbete med dessa – för att samordna arbetet, ta intryck av de tankar som finns på annat håll, minska dubbelarbetet och dra nytta av den kunskap som finns i regionen. Självklara exempel är den regionala utvecklingsplanen för Stockholms län (RUF) och de regionala tillväxtavtalen (RTA), men även det system som utarbetats för länens uppföljning av de nationella miljö kvalitetsmålen (RUS).

För att uppnå en bättre samordning krävs självklart även här att ansvariga politiker träffas och diskuterar frågorna. Samarbete sker redan idag genom den Regionala Miljögruppen, men det är tydligt att denna grupp haft problem med att bli den starka samordnande plattform som behövs. Beslut måste därför fattas om hur det framtida samarbetet ska se ut inte minst om arbetet kommer breddas för att beakta även hållbarhetsperspektiven. Det räcker i så fall inte med en Regional Miljögrupp utan det är då även nödvändigt att bilda andra arbetsgrupper mellan och inom de regionala organen. Detta ökar arbetsbelastningen och kräver naturligtvis resurser men är ändå helt nödvändigt om bättre samordning ska uppnås.

4.10 Tydliggör de regionala parternas roller

Förutom att skapa bättre samordning med andra regionala processer är det naturligtvis också viktigt att de tre regionala parterna fortsätter arbetet med att bättre samordna sig när det gäller regionala miljöarbetet. Att vara tre regionala parter inom ett och samma projekt ställer höga krav på samordning. Många i länet är idag osäkra på de olika parternas roller och det är viktigt att bättre kartlägga och kommunicera de regionala parternas ansvarsfördelning när det gäller det regionala miljöarbetet. Det är viktigt att man på kommunal nivå – och på annat håll i länet – tydligt ser att de regionala parterna drar sitt strå till stacken i det regionala miljöarbetet och vad de konkret ansvarar för. De olika aktörerna måste veta vem de skall kontakta i olika frågor och vem som har ett övergripande ansvar. Rollfördelningen är något som måste ingå både i arbetsstrategin och i kommunikationsplanen.

I regeringsproposition 2001/02:7 föreslås att det från år 2003 ska bli möjligt att i varje län bilda ett kommunalt samverkansorgan för regional utveckling i länet. Detta kan ge andra förutsättningar för det regionala samarbetet även inom miljöområdet.

4.11 Ett regionalt program för hållbar utveckling

Vad som är helt klart är att en fri och öppen dialog måste fortsätta med regionens aktörer, dels om miljöns övergripande betydelse för regionens utveckling men även för att tydliggöra kopplingarna till arbetet med en hållbar utveckling. Detta måste därmed också inkludera nödvändiga diskussioner kring vad hållbarhetsperspektivet i realiteten verkligen innebär för Stockholmsregionen. Sådana diskussioner kommer att innebära att nya grupper av aktörer, som normalt kanske inte varit involverade i miljöarbetet tidigare, bör engageras. Det kommer också att ställa högre krav på processerna och på den övergripande planeringen av det fortsatta arbetet.

Vår rekommendation är att arbetet med att tydligare koppla regionens miljöarbete till hållbar utveckling bör ske stegvis. Vi tror då att det är viktigt att beakta följande punkter.

- De regionala parterna måste först internt komma fram till vad arbetet med en hållbar utveckling betyder för dem. Detta arbete inkluderar ett brett deltagande och inte bara personer med miljöanknytning.
- Därefter bör de tre regionala parterna ta fram en gemensam strategi för hur hållbarhetsarbetet och det regionala strategiska miljöarbetet bör kopplas samman. Denna måste också förankras politiskt hos de tre regionala parterna.
- De regionala parterna måste arbeta fram en tydlig metodik för arbetet och komma överens med de lokala aktörerna (i första hand kommunerna) om denna.

Detta är naturligtvis tidskrävande och är ett arbete som skulle kunna genomföras parallellt med det fortsatta strategiska miljöarbetet oavsett hur detta kommer att se ut. Självklart är det dock av intresse att redan nu våga ta de första stegen. Det finns tre tydliga sätt som detta skulle kunna göras redan i nästa omgång av arbetet nämligen genom att:

- Välja ut en eller ett par frågor och beakta/beskriva dessa utifrån ett hållbarhetsperspektiv. Liknande arbete har nyligen fått stöd från Naturvårdsverket.
- Genomföra en konsekvensbeskrivning av nästa handlingsprogram utifrån de ekonomiska och sociala perspektiven.
- Skapa en sektorsövergripande arbetsgrupp med det specifika syftet att titta på allt material som produceras och som kan ge rekommendationer på hur texter skulle kunna spegla hållbarhetsperspektivet.

4.12 Övriga rekommendationer

Utöver de ovan uttryckta övergripande rekommendationerna, har vi ett antal förslag och rekommendationer, som inte på motsvarande sätt berör hela processen, men som kan vara av intresse för de regionala parterna att beakta inför det framtida arbetet. Många av dessa punkter framkom under intervjuerna eller i samband med workshopen

Produkter som kan vara till användning vid det fortsatta strategiska miljöarbetet inkluderar:

- Kunskapsunderlag inom olika ämnesområden, faktasamlingar och rapporter som ett sätt att samordna informationsinsamlingen och minska dubbelarbetet. Denna information ska gärna publiceras på Internet – och behöver alltså inte skickas ut i sin helhet. Kortare meddelanden i samband med publicering skulle dock kunna skickas ut. Exempelvis skulle läges rapporter om hur miljötillståndet är i länet kunna inspirera till fortsatt agerande – och förenkla aktörernas prioritering.
- Ett gemensamt informations- och dialogmaterial, som olika aktörer i regionen kan använda för att marknadsföra och informera om de regionala miljömålen och det regionala strategiska miljöarbetet. Även detta kan med fördel vara nedladdningsbart från Internet.
- Ett väl utvecklat uppföljningssystem – som drar nytta av det uppföljningssystem som länsstyrelserna gemensamt bygger upp ("Regionalt Uppföljningssystem", RUS)
- Avsiktsförklaring från RMG, i form av ett regionalt miljöbrev, som skickas ut till processägare för andra regionala processer (RTA, LTA, sociala processer mfl). Detta bör skickas ut i ett tidigt skede och ange prioriteringar, roller och förslag till åtgärder.

Bland de aktiviteter som föreslås som vidareutveckling och komplement till det som redan görs, kan nämnas:

- Seminarier, föreläsningar, workshops – vilket bidrar till att skapa kontakter och dessutom stärker känslan av att man arbetar med något gemensamt. Här kan man bygga vidare på det uppskattade arbete som redan gjorts. Som tidigare nämnts kan det dock vara värt att visa att aktiviteterna utgör en del i miljömålsarbetet.
- Övrigt stöd för nätverksbyggande mellan kommunerna – för både miljöfolk och planerare och även för politiker. Tvärsektoriella grupper kan i vissa fall vara lämpliga att inrätta.
- En "help-desk" utvecklad av Länsstyrelsen för kommunerna, dit de kan ringa eller skicka e-mail för att få hjälp i det egna miljömålsarbetet, hitta dokument etc.
- Anordnandet av en kick-off dag i samband med att den nya processen ska påbörjas, där handlingsplan och kommunikationsplan presenteras, diskuteras och förankras hos nödvändiga aktörer.
- Kopplat till det ovannämnda miljöbrevet föreslås att RMG anordnar dialogdagar med huvudmän för övriga regionala processer för att öka synergieffekterna och förståelsen hos de olika aktörer som arbetar med dessa.

Bilaga 1

Underlag för intervjuer

**Utvärdering av Miljömålsarbetet
Stockholms Län
Intervjuunderlag**

Intervjuunderlaget har framarbetats med hjälp av de frågeställningar som diskuterats i Anbudsförfrågan från Länsstyrelsen samt genom den övergripande kartläggning som påbörjats under augusti månad 2001. Med miljömålsarbete avses i detta sammanhang hur de regionala målen tas fram och följs upp samt hur de regionala miljömålen legat till grund för andra aktörers arbete inom Länet. Notera att underlaget innehåller samtliga frågor – i många fall kan det vara nödvändigt att delvis målgruppsanpassa frågorna eftersom vissa frågeställningar inte är relevanta för alla som deltar i intervjuerna.

Intervjuerna är tänkta att i första hand utgöra en fördjupad erfarenhetsinsamling för hur arbetet med miljömålen hittills fungerat, men också ligga till grund för de förslag till fortsatt arbete som vi skall ta fram. Följdfrågor kan naturligtvis bli aktuella men dessa måste då noteras i det individuella intervjuunderlaget. Idéer som kan ligga till grund för Workshopen bör också tydligt framgå.

Beräknad tid per intervju: ca 1 timme

Namn: Kontaktadress:

ALLMÄNT

1. På vilket sätt har du deltagit i det regionala miljömålsarbetet hittills?

(markera ett eller flera alternativ)

- Deltagit i seminarium/er
- Besvarat/sett samrådsremissen
- Deltagit i arbetsgrupper
- Läst "Miljöanalys 1996"
- Läst "Miljövårdsprogram 2000"
- Läst "Samrådsredogörelse över förslag till Miljövårdsprogram för Stockholms län"
- Läst "Saldo 2000"
- Inte alls
- Övrigt:

2. Vad anser du i första hand driver miljöarbetet inom din kommun/ditt företag?

- Lagar och förordningar
- Nationella riktlinjer, t ex de nationella miljömålen
- Regionala riktlinjer, t ex de regionala miljömålen eller tio prioriterade områdena
- Organisationer verksamma i kommunen eller länet
- Näringslivet
- Medborgare och konsumenter
- Politiska prioriteringar
- Annat

3. Hur uppfattar du generellt de regionala miljömålens betydelse för miljöarbetet inom din organisation?

- Som ett krav, dvs vi måste vidta åtgärder snarast
- Som rekommendationer där vi själva väljer vad vi vill fokusera på
- Som en generell målbeskrivning, i likhet med målet "hållbar utveckling"

4. Vilken är din allmänna uppfattning om det nationella miljömålen? Motivera!

(Är målen relevanta? Användbara i er verksamhet?)

- Bra
- Varken bra eller dåligt
- Dåligt
- Vet ej

5. Är det viktigt för er att de nationella miljömålen bryts ned till en regional nivå? Motivera!

- Viktigt
- Varken viktigt eller oviktigt
- Oviktigt
- Vet ej

6. Vilken är din allmänna uppfattning om totala processen förknippad med det regionala miljömålsarbetet (målframtagning, implementering och uppföljning)? Motivera!

- Bra
- Varken bra eller dåligt
- Dåligt
- Vet ej

7. Kan du beskriva kopplingen mellan de nationella miljömålen och de regionala miljömålen och miljöutmaningarna?

DOKUMENTEN**8. Har det material som tagits fram på regional nivå varit viktiga stöd för din kommuns/företags/organisationens styrning av ert miljöarbete? Hur ser du i stort på materialets användbarhet för din organisation?***I. Miljöanalys 1996:***a). Innehåll (relevans för din organisation):**

- Bra
- Varken bra eller dåligt
- Dåligt
- Vet ej

b). Tillgänglighet (språk, layout, omfång, struktur mm):

- Bra
- Varken bra eller dåligt
- Dåligt
- Vet ej

c). Stöd i ert miljöarbete?

- Ja, mycket
- Delvis
- Nej, inte alls
- Vet ej

d). Om ja eller delvis, på vilket sätt?

(markera ett eller flera alternativ)

- I vidareutvecklandet av Agenda 21 plan/arbete
- I arbetet med regionplan
- I arbetet med översiktsplan
- I arbetet med detaljplan
- I arbetet med områdesbestämmelser
- Som ett stöd vid upphandling, tillsyn eller andra beslutsunderlag
- Som stöd vid andra former av beslut mm
- I extern/intern kommunikation
- Annat.....

Om nej, Varför?

*II. Miljövårdsprogram 2000:***a). Innehåll (relevans för din organisation):**

- Bra
- Varken bra eller dåligt
- Dåligt
- Vet ej

b). Tillgänglighet (språk, layout, omfång, struktur mm):

- Bra
- Varken bra eller dåligt
- Dåligt
- Vet ej

c). Stöd i ert miljömålsarbete?

- Ja, mycket
- Delvis
- Nej, inte alls
- Vet ej

d). Om ja eller delvis, på vilket sätt?

(markera ett eller flera alternativ)

- I vidareutvecklandet av Agenda 21 plan/arbete
- I arbetet med regionplan
- I arbetet med översiktsplan
- I arbetet med detaljplan
- I arbetet med områdesbestämmelser
- Som ett stöd vid upphandling, tillsyn eller andra beslutsunderlag
- Som stöd vid andra former av beslut mm
- I extern/intern kommunikation
- Annat.....

Om nej, Varför?**III. Samrådsredogörelse över förslag till Miljövårdsprogram för Stockholms län****a). Innehåll (relevans för din organisation):**

- Bra
- Varken bra eller dåligt
- Dåligt
- Vet ej

b). Tillgänglighet (språk, layout, omfång, struktur mm):

- Bra
- Varken bra eller dåligt
- Dåligt
- Vet ej

c). Stöd i ert miljömålsarbete?

- Ja, mycket
- Delvis
- Nej, inte alls
- Vet ej

d). Om ja eller delvis, på vilket sätt?

(markera ett eller flera alternativ)

- I vidareutvecklandet av Agenda 21 plan/arbete
- I arbetet med regionplan
- I arbetet med översiktsplan
- I arbetet med detaljplan
- I arbetet med områdesbestämmelser
- Som ett stöd vid upphandling, tillsyn eller andra beslutsunderlag
- Som stöd vid andra former av beslut mm
- I extern/intern kommunikation
- Annat.....

Om nej, Varför?

IV. Saldo 2000:

a). Innehåll (relevans för din organisation):

- Bra
- Varken bra eller dåligt
- Dåligt
- Vet ej

b). Tillgänglighet (språk, layout, omfång, struktur mm):

- Bra
- Varken bra eller dåligt
- Dåligt
- Vet ej

c). Stöd i ert miljömålsarbete?

- Ja, mycket
- Delvis
- Nej, inte alls
- Vet ej

d). Om ja eller delvis, på vilket sätt?

(markera ett eller flera alternativ)

- I vidareutvecklandet av Agenda 21 plan/arbete
- I arbetet med regionplan
- I arbetet med översiktsplan
- I arbetet med detaljplan
- I arbetet med områdesbestämmelser
- Som ett stöd vid upphandling, tillsyn eller andra beslutsunderlag
- Som stöd vid andra former av beslut mm
- I extern/intern kommunikation
- Annat.....

Om nej, Varför?

- SAMRÅDSPROCESSEN -**9. Hur ser du i stort på den samrådsprocess som framförallt bedrevs i samband med framtagandet av länets Miljövårdsprogram 2000? Motivera!**

- Bra
- Tillfredsställande
- Dålig
- Vet ej

(överdriven, kosmetisk, viktig, otillräcklig...)

10. Hur fungerade arbetsgrupperna vid framtagandet av länets Miljövårdsprogram?

- Bra
- Tillfredsställande
- Dålig
- Vet ej

11. Anser du att samrådsprocessen förenklats och förbättrat förankringen av mål och åtgärder inom din organisation? Motivera!

- Ja
- Nej
- Vet ej

12. Har ni tagit del i det fortsatta arbetet med uppdatering och uppföljning av miljömålen, efter att MVP 2000 färdigställdes?

- Ja
- Nej
- Vet ej

DET EGNA MILJÖMÅLSARBETET OCH KOPPLINGEN TILL DE REGIONALA MÅLEN OCH DE REGIONALA AKTÖRERNA

13. a) Har er kommun (ert företag/er organisation) ett miljöprogram, med specifika miljömål för er kommun / företag / organisation?

- Ja, vi har ett miljöprogram
- Vi håller på att utarbeta ett miljöprogram
- Nej
- Vet ej

b). Vad har ni utgått från när ni utarbetat programmet?

c). Bygger det på något sätt på de regionala miljömålen?

- Ja
- Nej
- Vet ej

14. Vilken typ av uppföljning gör ni av ert eget miljömålsarbete?

15. a) Samarbetar och/eller samråder ni med de regionala aktörerna (LST, KSL, RTK) samband med ert eget miljömålsarbete?

- Ja
- Nej
- Vet ej

Om ja, med vilka och på vilket sätt?

Med andra aktörer?

b). Har ni fått det stöd ni skulle önska från de regionala aktörerna (Länsstyrelsen, Kommunförbundet i Stockholm Län, Regionplane- och Trafikkontoret) Motivera!

- Ja
- Nej
- Vet ej

16. Hur skulle ni vilja att de regionala aktörerna (KSL, RTK, LST) bistod er i ert fortsatta miljömålsarbete?

a) Hur bör processen se ut?

b) Vilken typ av information och material behöver ni?

c) I vilken form? Skrivet material, seminarier etc?

d) Rådgivning?

17. Vilka möjligheter och hinder ser du för att det regionala miljömålsarbetet ska få genomslag hos olika aktörer inom din kommun eller verksamhetsområde?

(lagstiftning, ekonomiska styrmedel inkl. bidrag, kunskap och information, miljöledning och andra metoder...)

SAMARBETET MELLAN DE REGIONALA AKTÖRERNA

18. Hur anser du att samarbetet kring miljömålsarbetet mellan de regionala aktörerna (Länsstyrelsen, RTK, KSL) fungerar? Motivera!

Helhetsintrycket

- Bra
- Varken bra eller dåligt
- Dåligt
- Vet ej

19. På vilka sätt anser du att samarbetet mellan de olika regionala aktörerna kan förbättras?

HÅLLBAR UTVECKLING

20. Vad anser du kännetecknar en hållbar kommun/företag/organisation?

21. Arbetar ni i er kommun/organisation/företag samordnat med hållbarhetsfrågorna, dvs har ni ett helhetstänkande kring detta begrepp?

- Ja
- Nej
- Vet ej

Om ja, ge exempel på vilket sätt:

Om nej, varför? (Ev. planer inför framtiden?):

22. Anser du att de regionala miljömålen är relevanta för ert arbete med hållbar utveckling? Motivera!

- Ja
- Nej
- Vet ej

ÖVRIGT

23. Övriga kommentarer

Bilaga 2

Intervjuande personer

INTERVJUADE PERSONER

Organisation	Befattning * = har direkt bidragit i MVP 2000)	Namn
Norrtälje kommun	Kommunalråd	Bengt Ericsson (c)
Norrtälje kommun	Planeringschef *	Gunnel Löfqvist
Norrtälje kommun	Handläggare M&h-förvaltningen *	Lennart Persson
Botkyrka kommun	Kommunalråd	Inger Andersson (s)
Botkyrka kommun	Miljöchef	Nils-Gunnar Sahlman
Botkyrka kommun	Agenda 21-ansvarig *	Gunilla Isgren
Botkyrka kommun	VA-chef *	Krister Törnecke
Upplands Väsby kommun	Ordf. Miljö- och hälsoskyddsämnden	Mikaela Valtersson (mp)
Upplands Väsby kommun	Stadsarkitekt	Reigun Thune-Hedström
Upplands Väsby kommun	Miljöchef	Hans Gustafsson
Upplands Väsby kommun	Fd handläggare Miljöförvaltningen (nu enhetschef NV) *	Lena Callermo

Södertälje kommun	Kommunalråd	Anders Lago (s)
Södertälje kommun	Fd planchef (nu planchef ytterstaden Sthlm stad) *	Bengt Andrén
Södertälje kommun	Ansvarig miljömål/-program	Bo Ljungberg
Stockholms stad	Ansvarig miljömål/-program	Per-Owe Molander
Stockholms stad	Ekolog *	Ulrika Egerö
Stockholm Vatten AB	Enhetschef *	Bengt-Göran Hellström
Söderenergi AB	Fd miljöchef *	Bengt Westergård
SRV Återvinning	VD *	Ingemar Lundström
ITT Flygt	Miljöchef	Magnus Enell
Becker Industrifärg	Miljöchef *	Christel Sjöheim-Lundin
NMC	Ordförande	Johan Trouvé

LRF Länsförbund	Fd förtroendevald *	Bengt Öhman
Hushållningsällskapet	*	Olle Kvarnbäck
Naturskyddsföreningen	Ordförande *	Magnus Nilsson
Vägverket	Fd miljöansvarig (nu konsult) *	Tomas Holmström
Stockholms Läns Landsting	Fd miljöchef (nu VD KRAV) *	Lena Söderberg
Stockholms Läns Landsting	Regionoplanedirektör	Börje Wredén
Kommunförbundet Stockholms Län	Chef	Bernt Lindstanz
Länsstyrelsen	Länsöverdirektör	Bo Hansson
Naturårdsverket, fd Länsstyrelsen	Fd Planchef	Björn Risinger
Miljödepartementet	Departementsråd	Christina Lindbäck

Bilaga 3

Enkät

Utvärdering av miljömålsarbetet i Stockholms Län
Enkät

Med regionalt miljömålsarbete avses i detta sammanhang hur de regionala målen tas fram och följs upp samt hur de regionala miljömålen legat till grund för andra aktörers arbete inom länet.

Frågorna är huvudsakligen flervalfrågor. Om du har ytterligare kommentarer till respektive fråga är vi mycket intresserade av att få ta del av dessa. Efter varje fråga finns därför utrymme att skriva ner dessa tankar.

Vi ser fram emot att ta del i din syn på miljömålsarbetet, och skulle uppskatta om du kunde skicka oss den ifyllda enkäten i det frankerade svarskuvertet så snart som möjligt, dock **senast den 14 september**.

Tack på förhand!

Namn:	Telefon:
Adress:	E-post:

ALLMÄNT

1. På vilket sätt har du deltagit i det regionala miljömålsarbetet hittills?

- Deltagit i seminarium/er
- Besvarat/sett samrådsremissen
- Deltagit i arbetsgrupper
- Läst "Miljöanalys 1996"
- Läst "Miljövårdsprogram 2000"
- Läst "Samrådsredogörelse över förslag till Miljövårdsprogram för Stockholms län"
- Läst "Saldo 2000"
- Inte alls
- Övrigt:
-
-

2. Vad anser du i första hand driver miljöarbetet inom din kommun/ditt företag?

- Lagar och förordningar
- Nationella riktlinjer, t ex de nationella miljömålen
- Regionala riktlinjer, t ex de regionala miljömålen eller tio prioriterade områdena
- Organisationer verksamma i kommunen eller länet
- Näringslivet
- Medborgare och konsumenter
- Politiska prioriteringar
- Annat
-
-

3. Hur uppfattar du generellt de regionala miljömålens betydelse för miljöarbetet inom din organisation?

- Som ett krav, dvs vi måste vidta åtgärder snarast
- Som rekommendationer där vi själva väljer vad vi vill fokusera på
- Som en generell målbeskrivning, i likhet med målet "hållbar utveckling"
-
-

DOKUMENTEN

4. Har det material som tagits fram på regional nivå varit viktiga stöd för din kommuns/företags/organisations styrning av ert miljöarbete? Hur ser du i stort på materialets användbarhet för din organisation?

*I. Miljöanalys 1996:***a). Innehåll (relevans för din organisation):**

- Bra
- Varken bra eller dåligt
- Dåligt
- Vet ej

b). Tillgänglighet (språk, layout, omfång, struktur mm):

- Bra
- Varken bra eller dåligt
- Dåligt
- Vet ej

c). Stöd i ert miljömålsarbete?

- Ja, mycket
- Delvis
- Nej, inte alls
- Vet ej

d). Om ja eller delvis, på vilket sätt?

(markera ett eller flera alternativ)

- I vidareutvecklandet av Agenda 21 plan/arbete
- I arbetet med regionplan
- I arbetet med översiktsplan
- I arbetet med detaljplan
- I arbetet med områdesbestämmelser
- Som ett stöd vid upphandling, tillsyn eller andra beslutsunderlag
- Som stöd vid andra former av beslut mm
- I extern/intern kommunikation
- Annat.....

*II. Miljövårdsprogram 2000:***a). Innehåll (relevans för din organisation):**

- Bra
- Varken bra eller dåligt
- Dåligt
- Vet ej

b). Tillgänglighet (språk, layout, omfång, struktur mm):

- Bra
- Varken bra eller dåligt
- Dåligt
- Vet ej

c). Stöd i ert miljömålsarbete?

- Ja, mycket
- Delvis
- Nej, inte alls
- Vet ej

d). Om ja eller delvis, på vilket sätt?

(markera ett eller flera alternativ)

- I vidareutvecklandet av Agenda 21 plan/arbete
- I arbetet med regionplan
- I arbetet med översiktsplan
- I arbetet med detaljplan
- I arbetet med områdesbestämmelser
- Som ett stöd vid upphandling, tillsyn eller andra beslutsunderlag
- Som stöd vid andra former av beslut mm
- I extern/intern kommunikation
- Annat.....

III. Saldo 2000:

a). Innehåll (relevans för din organisation):

- Bra
- Varken bra eller dåligt
- Dåligt
- Vet ej

b). Tillgänglighet (språk, layout, omfång, struktur mm):

- Bra
- Varken bra eller dåligt
- Dåligt
- Vet ej

c). Stöd i ert miljömålsarbete?

- Ja, mycket
- Delvis
- Nej, inte alls
- Vet ej

d). Om ja eller delvis, på vilket sätt?

(markera ett eller flera alternativ)

- I vidareutvecklandet av Agenda 21 plan/arbete
- I arbetet med regionplan
- I arbetet med översiktsplan
- I arbetet med detaljplan
- I arbetet med områdesbestämmelser
- Som ett stöd vid upphandling, tillsyn eller andra beslutsunderlag
- Som stöd vid andra former av beslut mm
- I extern/intern kommunikation
- Annat.....

SAMRÅDSPROCESSEN

5. Anser du att samrådsprocessen kring Miljövårdsprogram 2000 förenklat och förbättrat förankringen av mål och åtgärder inom din organisation?

- Ja
- Nej
- Vet ej

.....

.....

DET EGNA MILJÖMÅLSARBETET OCH KOPPLINGEN TILL DE REGIONALA MÅLEN OCH AKTÖRERNA

6. a) Har er kommun ett miljöprogram, med specifika miljömål för er kommun?

- Ja, vi har ett miljöprogram
- Vi håller på att utarbeta ett miljöprogram
- Nej
- Vet ej

b). Bygger det på något sätt på de regionala miljömålen?

- Ja
- Nej
- Vet ej

.....

.....

7. Vilken typ av uppföljning gör ni av ert eget miljömålsarbete?

- Årligt miljöbokslut
 - Uppföljningsrapport
 - Annat.....
-

8. Har ni fått det stöd ni skulle önska från de regionala aktörerna (Länsstyrelsen, Regionplane- och Trafikkontoret, Kommunförbundet i Stockholm Län?)

- Ja
 - Nej
 - Vet ej
-
-

SAMARBETET MELLAN DE REGIONALA AKTÖRERNA**9. Hur anser du att samarbetet kring miljömålsarbetet mellan de regionala aktörerna (LST, RTK, KSL) fungerar?***Helhetsintrycket:*

- Bra
- Varken bra eller dåligt
- Dåligt
- Vet ej

Framtagning av målen:

- Bra
- Varken bra eller dåligt
- Dåligt
- Vet ej

Uppföljning:

- Bra
 - Varken bra eller dåligt
 - Dåligt
 - Vet ej
-
-

10. Övriga kommentarer

Om ni har ett **miljöprogram** och/eller **uppföljningsrapport** skulle vi och Länsstyrelsen gärna ta del i detta material. Vi skulle därför mycket uppskatta om ni kunde skicka det till:

ERM

Att: Karin Billing

Box 26175

10041 Stockholm

Eller per e-post till: *karin.billing@se.erm.com*

Tack för din medverkan!

Länsstyrelsens rapportserie

Tidigare utkomna rapporter under 2001

01. Den goda äldreomsorgen - var, när, hur?, *socialavdelningen*
02. Bostäder och sysselsättning för människor med funktionshinder, *socialavdelningen*
03. Tillsyn över enskild LSS-verksamhet - bostäder med särskild service för barn och ungdomar, *socialavdelningen*
04. Äldreomsorg i enskild regi, *socialavdelningen*
05. Årsrapport om socialtjänsten 2000, *socialavdelningen*
06. Tillsyn över enskild vårdverksamhet för barn och unga, *socialavdelningen*
07. Småsvaltig i Mälaren, *miljö- och planeringsavdelningen*
08. Tillsyn över enskild vårdverksamhet - Hem för vård eller boende för vuxna missbrukare, *socialavdelningen*
09. Tillsyn över socialtjänsten - Individ- och familjeomsorg 2000, *socialavdelningen*
10. Kustfågelinventeringar i Stockholms län, Resultat, utvärdering och förslag till framtida verksamhet, *miljö- och planeringsavdelningen*
11. Utvärdering av metod för jämställdhet i ledningssystem, *socialavdelningen*
12. Bostadssubventioner - volymer och bidragsunderlag helårsöversikt 2000, *socialavdelningen*
13. Ändrad överklagningsrätt, Barnperspektiv i socialt arbete, Metoder i utredning och behandling, *socialavdelningen*
14. Biotopkartering i Igelbäcken 2000, *miljö- och planeringsavdelningen*
15. Områden av riksintresse för naturvård och friluftsliv i Stockholms län, *miljö- och planeringsavdelningen*
16. Kösystem för taxi vid passagerarterminaler i Stockholms län - en kartläggning, *ekonomiavdelningen*
17. Olycksrisker i Stockholms län - en inventering av riskbilden, *räddnings- och säkerhetsavdelningen*
18. Friluftsliv i tätort, *miljö- och planeringsavdelningen*
19. Mångfaldsprojektet År 1- rapport till Utvecklingsrådet, *socialavdelningen*
20. Mångfaldsprojektet År 1- reserapport från England mars 2001, *socialavdelningen*
21. Bostadssubventioner första halvåret 2001, *bostadsenheten*
22. Fysisk störning av stränder, *miljö- och planeringsavdelningen*
23. Främjande av den sociala ekonomin i Stockholms län - regional handlingsplan, *avdelningen för regional utveckling*
24. Social ekonomi i Stockholms län -kartläggning, *avdelningen för regional utveckling*
25. Att ta till vara barnets rätt i en barnvårdsutredning - resultat av 2001 års tillsyn, *socialavdelningen*

Tidigare utkomna rapporter under 2002

01. Lång väntan för äldre mellan beslut och flytt, *socialavdelningen*
02. Bostadssubventioner - volymer och bidragsunderlag - helårsöversikt 2001, *bostadsenheten*
03. Strategiskt miljöarbete i Stockholms län -utvärdering av det regionala miljösamarbetet, *miljö- och planeringsavdelningen*

Det strategiska miljöarbetet i Stockholms län har bedrivits under hela 90-talet i samverkan med många aktörer i länet. Samarbetet mellan de tre regionala parterna, Kommunförbundet i Stockholms Län, Länsstyrelsen och Landstingets Regionplane- och trafikkontor har utmynnat i rapporterna Miljöanalys 1996, Miljö-
vårdsprogram 2000 och Saldo 2000.

I den här rapporten redovisas utvärderingen av den arbetsprocess som bedrivits sedan mitten av 90-talet och således inte tillståndet i miljön. Syftet med utvärderingen har varit lärande, det vill säga att ge underlag för hur det fortsatta strategiska miljöarbetet i länet kan bedrivas. Utvärderingen har genomförts av ERM Scandinavia AB som står för innehåll och slutsatser.

LÄNSSTYRELSEN I
STOCKHOLMS LÄN

KSL
KOMMUNFÖRBUNDET
STOCKHOLMS LÄN

Stockholms läns landsting